

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Historický ústav

Rudolf II., fakta, mýty, ideál?

Bakalářská práce

Autor:	Elio Lang
Studijní program:	Specializace v pedagogice (Bc. učitelství)
Studijní obor:	Historie se zaměřením na vzdělávání Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Forma studia:	prezenční
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Veronika Středová, Ph.D.

Hradec Králové 2023

Zadání bakalářské práce

Autor:	Elio Lang
Studium:	P19P0892
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Historie se zaměřením na vzdělávání, Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Rudolf II., fakta, mýty, ideál?
Název bakalářské práce AJ:	Rudolf II., facts, myths, ideal?

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá formováním obrazu císaře Rudolfa II., jeho utváření v literatuře, výtvarném umění a ve filmovém zpracování. Dále pak objasňuje, jaké místo zaujímá tato osobnost v našem historickém vědomí. Cílem bakalářské práce je komparace obvyklé podoby této historické osobnosti se závěry odborné literatury. Odpoví tak na otázku, jak obecně je historická osobnost Rudolfa II. vnímána a zachycována v neoborných projevech a do jaké míry je tento obraz v rozporu s odborným názorem.

BERGNER Pavel ? KOSTIAL Karl, Rudolf II., Eine Ausstellung von Werken seiner Hofkünstler und Bildnissen von Persönlichkeiten an dessen Hof, Praha 1912. BILIÁNOVÁ Popelka ? WEISEL Georg Leopold ? TOMEK Václav Vladivoj ? MERHOUT Cyril, Rudolf II. a rabín Löw [zvukový záznam]: Pověsti, mýty a legendy o Praze 2., Praha 2009. BOČEK Jaroslav, Čas korunního prince, Praha 2016. BYDŽOVSKÝ Jan z Florentina, Svět za tří českých králů. Ferdinand, Maxmilián, Rudolf II.: výbor z kronikářských zápisů o letech 1526-1596, Praha 1987. ČECHURA Jaroslav, České země v letech 1584-1620. První Habsburkové na českém trůně II, Praha 2009. EVANS R. J. W., Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612, Praha 1997. JANÁČEK Josef, Rudolf II. a jeho doba, Praha 1987. JUST Jiří, 9.7.1609 - Rudolfův Majestát. Světla a stíny náboženské svobody, Praha 2009. LIŠKA Vladimír, Panovníci českých zemí ve faktech, mýtech a otázkách. 2, Praha 2008. VÁLKOVÁ Veronika, Dobrodružné výpravy do minulosti, Rudolf II.: spiknutí na císařském dvoře, Praha 2012. VURM Bohumil, Rudolf II. a jeho Praha: Záhady a zajímavosti rudolfínské Prahy. Praha v letech 1550-1650, Ostrava 1997. __ Giuseppe Arcimboldo, Rudolf II. jako Vertumnus, Skokloster 1590. von AACHEN Hans, portrét Rudolf II., 1606. DUVIVIER Julien, Golem, Československo 1936, 93min. FRIČ Martin, Císařův pekař ? Pekařův císař, Československo 1951, 80+64 min (SE: 108min). Série: Habsburkové, Česká televize. GRILLPARZER Franz, Ein Bruderkzwist in Habsburg, Vídeň 1848. HEINTZ Josef, Rudolf II., 1592.

Zadávací pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Veronika Středová, Ph.D.
Oponent:	prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	7.12.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením doc. PhDr. Veroniky Středové, Ph.D., samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 19.6.2023

Elio Lang

Anotace

LANG, Elio, *Rudolf II., fakta, mýty, ideál?*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2023, s. 74, Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá formováním obrazu císaře Rudolfa II., jeho utváření v literatuře, výtvarném umění a ve filmovém zpracování. Dále pak objasňuje, jaké místo zaujímá tato osobnost v našem historickém vědomí. Cílem bakalářské práce je komparace obvyklé podoby této historické osobnosti se závěry odborné literatury. Odpoví tak na otázku, jak obecně je historická osobnost Rudolfa II. vnímána a zachycována v neodborných projevech a do jaké míry je tento obraz v rozporu s odborným názorem.

Klíčová slova: Rudolf II., rudolfínská doba, Habsburkové, komparace, historický aktér

Annotation

LANG, Elio, *Rudolf II., facts, myths, ideal?*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023, 74 pp., Bachelor Thesis.

The bachelor's thesis deals with the formation of the image of Emperor Rudolf II, its formation in literature, visual arts and film. It then explains the place of this personality in our historical consciousness. The aim of the bachelor thesis is to compare the usual image of this historical figure with the conclusions of the literature. It will thus answer the question of how the historical figure of Rudolf II is generally perceived and portrayed in non-expert discourses and to what extent this image is at odds with expert opinion.

Keywords: Rudolf II., Rudolf II's era, The Habsburgs, comparison, historical actor

OBSAH

ÚVOD	1
1 Rudolf II. v odborné literatuře	4
2 Popularizační literatura	17
3 Umělecká literatura	23
4 Rudolf II. očima literatury pro děti a mládež	29
5 Rudolf II. ve výtvarném umění	36
6 Film a Rudolf II.	46
7 Rudolf II. v počítačových, únikových a deskových hrách	55
ZÁVĚR	62
Seznam pramenů a literatury	64

ÚVOD

Důvodem, proč jsem se rozhodl zpracovat právě téma *Rudolf II., fakta, mýty, ideál?* v mé bakalářské práci byla otázka, kterou jsem si klad již delší dobu – jak pohlížíme na historickou osobnost? Co nás vede k tomu, že zastáváme právě určitý názor? Co vytváří naši představu o historickém aktérovi? Čím jsme ovlivněni? Rudolf II. je bezesporu jednou z rozporuplných, ale i velmi atraktivních postav našich dějin. Jeho politika, zájmy a především osobnost budí mnohé otázky. Právě proto jsem jej zvolil jako osobnost, jejíž obraz bych chtěl zkoumat.

První kapitola pojednává o odborném názoru a postojích historiků, kteří zkoumali Rudolfův život. V následujících třech kapitolách se práce zaměřuje na způsob vyobrazování Rudolfovy osobnosti v „neodborné“ literatuře, a to jak popularizační, umělecké tak v té pro děti a mládež. Čtvrtá kapitola je analýzou císařovy podoby ve výtvarném umění. Nechybí ani ztvárnění panovníka ve filmovém zpracování, které je sondou jak dokumentárního a uměleckého tak edukativního animovaného stylu, kterému se věnuji v šesté kapitole. Poslední sedmá kapitola je pak představením vyobrazení císařovy osobnosti v počítačových, únikových a deskových hrách.

Dosavadní literatura toto téma nezpracovává. Využíval jsem ale tituly k dějinám dané doby i Habsburků. K takovým patří např. *Habsburkové. Dějiny jedné dynastie*¹, *Habsburkové*², *Habsburkové a jejich profese*³ či *Habsburkové – životopisná encyklopedie*⁴. Výjimku tvoří dizertační práce *Ikografie Rudolfa II.*⁵, která se věnuje obrazu Rudolfa II. ve výtvarném umění, a to v tvorbě, která vznikala za jeho života, popř. těsně po jeho smrti. Z odborné literatury zabývající se osobností Rudolfa II. jsem využil práce Josefa Janáčka *Rudolf II. a jeho doba*⁶ a *Pád Rudolfa II.*⁷. Tyto publikace postihují celý panovníkův život a analyzují především politické pozadí. Nemalou měrou jsou také rozbohem osobnostních charakteristik císaře a jeho osobního života. V oblasti významu

¹ Eva DEMMERLE, *Habsburkové. Dějiny jedné dynastie*, Praha 2012.

² Václav BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK (ed.), *Habsburské 1526-1740, Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017.

³ Gerhard TÖTSCHINGER, *Habsburkové a jejich profese*, Praha 2013.

⁴ Brigitte HERMANN, *Habsburkové – životopisná encyklopedie*, Praha 1996.

⁵ Eliška ZLATOHLÁVKOVÁ, *Ikografie Rudolfa II.*, Dizertační práce, Praha 2014.

⁶ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987.

⁷ Josef JANÁČEK, *Pád Rudolfa II.*, Praha 2003.

rudolfínské doby a soudobého myšlení jsem poté využil publikaci od Roberta J.W. Evanse *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*⁸.

Pramennou základnu bakalářské práce tvoří: literatura popularizační, umělecká a pro děti a mládež, výtvarná díla, počítačové, únikové a deskové hry a informace o nich.

Z literatury popularizační jsem využil zejména přehledové publikace, které se nezaobírají pouze osobou Rudolfa II., ale také rudolfínskou dobou a postihují mnohdy delší časový rámec. K takovým lze zařadit *Hádanky naší minulosti 8. Moudrý císař s pověstí hlupáka*⁹ Jiřího Bílka. *Magický kruh Rudolfa II. Alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze*¹⁰ Marshalla Petera je pak další publikací odkazující se na odborná díla. Umělecká literatura, kde se nějak objevuje Rudolf II., je velmi různorodá. Některé tituly se týkaly pouze milostného života císaře¹¹, jiné, např. *Čas hvězd a mandragor*¹² či *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*¹³, rozboru psychiky a osobnostních charakteristik. Pracoval jsem i s texty, které vyobrazovaly pouze konkrétní životní etapu císaře.¹⁴ Literární díla pro děti a mládež jsou co do počtu publikací. Ty, které jsou k dispozici, pak povětšinou přinášejí vhled do celé rudolfínské doby. K takovým lze zařadit *Tajemství Rudolfínské Prahy*¹⁵ Jiřího Martínka anebo *Dějiny tak trochu jinak. Doba císaře Rudolfa II.*¹⁶ Evy Semotanové. Jako jediná pak vyčnívá publikace *Dobrodružné výpravy do minulosti, Rudolf II. Spiknutí na císařském dvoře*¹⁷, která popisuje příběh malé Báry, která se pomocí kouzla dostane do prostředí kolem Rudolfa II. a řeší zapeklitý případ plánované vraždy na císařském dvoře.

Z výtvarného umění byla využita taková vyobrazení, která jsou nejcitovanější v odborných publikacích zabývajících se rudolfínskou dobou nebo dějinami výtvarného umění. Mezi taková díla byly zařazeny busty Adriaena de Vries *Rudolf II.* (1603 a 1607), portréty Hanse von Aachena *Rudolf II.* či Giuseppa Arcimbolda *Rudolfa II. jako*

⁸ Robert J.W EVANS, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997.

⁹ Jiří BÍLEK, *Hádanky naší minulosti 8. Moudrý císař s pověstí hlupáka*, Praha 2008.

¹⁰ Peter MARSHALL, *Magický kruh Rudolfa II. Alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze*, Brno 2011.

¹¹ Hana WHITTON., *Císařova hvězda*, Praha 2012., Štorkán K., *Pět žen Rudolfa II.*, Praha 2011.

¹² Miloš V. KRATOCHVÍL, *Čas hvězd a mandragor*, Praha 1972.

¹³ Eugen VENCOVSKÝ, *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*, Praha 1993.

¹⁴ Jan BOČEK, *Čas korunního prince*, Praha 2016., Junek V., *Rudolf II. císař, jehož čas uplynul*, Havlíčkův Brod 2008.

¹⁵ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství Rudolfínské Prahy*, 2017.

¹⁶ Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak. Doba císaře Rudolfa II.*, Praha 2006.

¹⁷ Veronika VÁLKOVÁ, *Dobrodružné výpravy do minulosti, Rudolf II. Spiknutí na císařském dvoře*, Praha 2012.

Vertumnus nebo grafická díla Aegidua Sadelera *Jezdecký portrét císaře Rudolfa II. jako vítěz nad Turky* (kolem 1603) a *Rudolf II.* (1609).

Pro poznání filmového zpracování osobnosti Rudolfa II. byla využita jak dokumentární, tak umělecká a edukativní zpracování. Mezi nejpopulárnější díla byla zařazena dvojdílná veselohra *Císařův pekař – Pekařův císař*¹⁸ a animovaná vzdělávací série českých dějin *Dějiny udatného českého národa č. 56, 57 a 58*¹⁹. Z odborného směru byl využit druhý díl ze série *Habsburkové*²⁰ z produkce České televize.

Pro napsání poslední kapitoly bakalářské práce jsem využil počítačové hry *Civilisation VI* a *Assassin 's Creed 4*, únikové hry *Ztracený poklad Rudolfa II.*, *Brandýs nad Labem*²¹ a *Alchymistovo tajemství – Krumlov Escape Game*²² a deskové hry, herní plány, figurky tak pravidla, která jsou jejich součástí či jsou volně dostupná na internetu.

Práci jsem zpracovával na základě analýzy vytipovaných pramenů. Získané poznatky jsem podrobil syntéze, a tak jsem dospěl k poznání určitých stále se opakujících vyobrazení Rudolfa II. Tento modus jsem následně podrobil komparaci s poznatky zprostředkovanými odbornou literaturou a pokusil jsem se dojít k závěru, do jaké míry je získaný obraz věrný realitě a naopak, jak a v čem případně nereflexuje historické skutečnosti. Cílem bakalářské práce tedy bylo zjistit, jak na osobu Rudolfa II. pohlíží neodborný různorodý projev a zda je tento způsob v rozporu s odborným názorem.

¹⁸ *Císařův pekař – Pekařův císař*, 1951, Martin FRÍČ.

¹⁹ *Dějiny udatného českého národa 56-58*, 2010-2012, Pavel KOUTSKÝ.

²⁰ *Habsburkové*, 2020, Česká televize.

²¹ Dostupné ke dni 24.5.2023 na:

https://www.hrajunikovku.cz/detail/1636?gclid=EAIaIQobChMIYU75IuL_wIVF893Ch3ONwOxEAAAYASAAEgIJB_D_BwE

²² Dostupné ke dni 24.5.2023 na: <https://mystero.cz/unikova-hra/alchymistovo-tajemstvi>

1. RUDOLF II. V ODBORNÉ LITERATUŘE

Období vlády Rudolfa II. nebylo z politického, náboženského ani kulturního života vůbec jednoduché. Do tehdejší společnosti zasahovalo mnoho faktorů, které ovlivňovaly dvory po celém evropském kontinentu. V mnohých vyobrazeních se nám císař jeví jako politická loutka, využívána svým okolím k jeho vlastnímu prospěchu, jako člověk, který se pod tíhou svých nezvladatelných emocí utíkal do prostor Pražského hradu, který málokdy opouštěl, a císaře, který nevládl autoritou svého majestátu. O Rudolfových vlastních myšlenkách toho víme však jen velmi málo – *písemně se vyjadřoval jen zřídka a svědectví jeho současníků lze stěží pokládat za čistě objektivní soudy, protože jsou zabarveny osobními motivy ... a to i v případě zpráv papežských nunciů a relací ostatních velvyslanců.*²³

Tehdejší Evropa se zmítala na pokraji náboženské války. Neshody mezi katolíky a protestanty pronikaly na samotné královské a císařské dvory. Není tak výjimkou, že se protivníci snažily očerňovat své panovníky, kteří nestáli na jejich straně, a vznikaly tak různé legendy – o Rudolfovi II. například *legenda o nespravedlivém císaři*.²⁴ Ty pak spoluutvářely obraz, který se po smrti císaře udržoval. Není tak jednoduché pokusit postihnout se o co nejrealističtější popis panovníka, který byl ve vleku reformačních a protireformačních tlaků a pomalu dozrívající renesance, která mu byla vlastní. a jehož chápání světa bylo tak odlišné a těžko pochopitelné pro dnešního člověka. Ačkolí se odborná literatura v pojetí Rudolfa II. shoduje, neboť jak sama konstatuje, je Rudolf II. tak rozporuplnou a složitou osobností, že nelze není snadné její poznatky na omezeném prostoru, nelze upřednostnit, jeden z úhlů pohledu, ať již se jedná o oblast náboženskou, vědeckou, uměleckou anebo politickou.

Pro psaní této kapitoly jsem využil publikací zaobírající se osobností Rudolfa II. *Rudolf II. a jeho doba*²⁵ a *Pád Rudolfa II*²⁶ Josefa Janáčka. Tato literatura postihuje celý panovníkův život. Věnuje se primárně politickému dění, nicméně se věnuje i osobnostním charakteristikám císaře a jeho osobnímu životu. K takovým publikacím lze přiřadit také *Habsburkové, dějiny jednoho evropského rodu*²⁷ Karla Vocelky a Lenky Mertové či

²³ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 64-65.

²⁴ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 309.

²⁵ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987.

²⁶ Josef JANÁČEK, *Pád Rudolfa II.*, Praha 2003.

²⁷ Karl VOCELKA – Lenka MERTOVIČOVÁ, *Habsburkové*, Praha 1996.

*Habsburské 1526-1740, Země Koruny české ve středoevropské monarchii*²⁸ Václava Bůžka a Rostislava Smíška. Tato literatura postihuje ale také umělecko-vědní pozadí, které je pro tuto dobu charakteristické a zaobírá se také širšími souvislostmi, které předcházely vládě Rudolfa II. a následovaly po jeho smrti. V oblasti významu rudolfínské doby a soudobého myšlení jsem poté využil publikaci Roberta J.W. Evanse *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*²⁹.

Jak už je z pozice panovníka zřetelné, je jeho nejpřirozenější úlohou vladařské umění a skutečnost, že drží moc nad svými zeměmi. V osobě Rudolfa II. se nám prolínají snad všechny aspekty, kterými může být panovník charakterizován. Od svého nezájmu o politické záležitosti až po císaře, který je v politických rozhodováních činný, jedná se svými diplomatickými protějšky a zabezpečuje tak obranu státu. Všechny tendence vedoucí Rudolfa II. k pocitu neotřesitelné absolutistické moci a práva vykonávat politickou vůli nezávisle na komkoli se z pohledu odborné literatury rodí v dobách, kdy mladý princ vyrůstal, na španělském dvoře u svého strýce Filipa II. Tehdejší absolutistická moc španělského krále udělala na dva mladé prince – Rudolfa a jeho bratra Arnošta – neuvěřitelný dojem. Ten vznikl zřejmě na základě skutečnosti, která byla pro Španělsko té doby typická: *panovník se stal ve Španělsku neotřesitelným vrcholem společnosti a jeho postavení se odráželo v nedotknutelnosti odstupu mezi jednotlivými společenskými vrstvami*.³⁰ Obecně by se pak ale vyobrazení Rudolfa II. v politickém životě dalo rozdělit do dvou základních etap: 1. od nástupu vlády, po smrt jeho otce, tj. do roku 1598, a 2. období od 1598, kdy Rudolfa zasáhla nejsilnější recidiva melancholie, do momentu, kdy byl vlády, a do konce jeho života 1612.

V prvním období se Rudolf II. nevyznačuje žádným abnormálním přístupem k vládě, dokonce hned po svém nástupu na trůn zřizuje *nový dvorský řád*³¹, kterým upravoval funkci některých královských a císařských institutů včetně jejich personálního obsazení nebo obnovuje *nunciaturu na Pražském dvoře*³². Můžeme se tak setkat s tvrzením, že *do roku 1598 dělal své panovnické povinnosti docela dobře*³³ anebo *přestože jeho politická rozhodnost nebyla jeho silnou stránkou osobnosti, neskrýval se*

²⁸ Václav BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK (ed.), *Habsburské 1526-1740*, Praha 2017.

²⁹ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997.

³⁰ Josef JANÁČEK., *Pád Rudolfa II.*, Praha 2003, s. 24.

³¹ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 159-160.

³² Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 54.

³³ Josef JANÁČEK., *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 292.

*před plněním vladařských povinností a vyřizováním státnických záležitostí.*³⁴ Rudolf II. je nám pro tuto dobu představován i jako panovník, který nebyl pod vlivem zájmových skupin nebo rádců, kteří by svým vlivem obohacovali sami sebe a sobě věrné. *Císař trval na tom, že o věcech bude rozhodovat sám a žádnému z úřadů nedovolí nezávislou iniciativu.*³⁵ Dokonce i přesto, že byl Rudolf II. vychováván na nekatoličtější dvoře tehdejší Evropy a jeho katolictví bylo nesporné, se nebál postavit samotnému papeži, ve kterém viděl uzurpátora světské moci. Rudolf II. tak projevoval *rostoucí odpor vůči papežství, který byl motivován i zřetelně politicky: šlo o sporná léna*³⁶ (v severní Itálii). Rudolf byl také ochoten konfrontace s vlastní rodinou kvůli sporné vládě v *Tyrolích, kterou chtěl pro svou císařskou korunu*³⁷. Takové poznatky přináší odborná literatura, která nenalézá významnějších rozdílů v plnění panovnických povinností u osoby tohoto císaře v porovnání s jinými panovníky tehdejších monarchií.

Interpretace císařovy se však po záchvatu melancholie v letech 1598-1600 diametrálně mění. Z moci chtivého, pilného a majestátního Rudolfa II. se naráz stává panovník, který o vladařské povinnosti nejeví zájem. O jakési charakteristice *oddalovat své povinnosti*³⁸ se odborná literatura zmiňuje již v nahlížení počátků jeho vlády, nicméně konstatuje, že nedocházelo ke konfliktům, které by Rudolfa II. diskvalifikovaly jako vladaře. Jeho sklony jsou sice zaznamenány již od jeho návratu do Vídně (ze Španělska), každopádně se nevymykají tehdejšími standardům. Po nástupu a prodělání těžké melancholie se nicméně panovník vyznačuje *neschopností se ve vlastním životě rozhodnout*³⁹. Jeho politické kroky jsou tak (zřejmě) ovlivňovány jeho okolím, které se pokouší z jeho nemoci a nedobrého psychického stavu co nejvíce získat. *Filip Lang, o němž se tvrdilo, že mu byla doručována veškerá korespondence určená císaři ... po Langovi přišli další*⁴⁰. Ke konci svého života tak není výjimkou, že je Rudolf II., již zcela zlomen nemocí, charakterizován jako muž, který *ztrácel smysl pro politickou realitu*⁴¹, kdy např. při podpisu Rudolfova majestátu *byl císař a český král ve skutečnosti spíše*

³⁴Václav BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK (ed.), *Habsburské 1526-1740*, Praha 2017, s. 80.

³⁵ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 74.

³⁶ Tamtéž, s. 113.

³⁷ Tamtéž, s. 86.

³⁸ Tamtéž, s. 76-77.

³⁹ Karl VOCELKA – Lenka MERTOVIČOVÁ, *Habsburkové*, Praha 1996, s. 175.

⁴⁰ Robert J. W. EVANS., *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 98.

⁴¹ Jiří JUST, *Dny, které tvořily české dějiny. 9.7.1609 Rudolfův majestát*, Praha 2009, s. 105.

okrajovou postavou celého dění, často jen trpně přihlížející závratnému běhu doby.⁴² K „druhému“ období jeho vlády se však váže jedna událost, která tento pohled na Rudolfa II. narušuje.

Třetí rakousko-turecká válka započala roku 1593 a trvala do roku 1606. Tato dlouhá rakousko-turecká válka, jak se někdy nazývá, zasahuje do vytyčeného období, kdy se Rudolfův přístup k vladařským povinnostem změnil. Obecně se odborná literatura shoduje, že se jeho přístup a obraz císaře válečníka, lze shrnout tak, že *samotného císaře velice lákala vidina sama sebe jako vítěze nad vojsky islámu a „spasitele všeho křesťanstva“*⁴³ Císař tak plní svou vladařskou povinnost a kontaktuje Rusko a Persii, potenciální spojence. *Ruská politika vycházela Habsburkům vstříc ... Rudolf zase vyslal několik poselství do Moskvy*⁴⁴. Jeho angažovanost tak nelze v tomto případě popřít, neboť když se v Praze roku 1600 objevilo perské *honosné poselstvo vedené Sherleym, Rudolf je uvítal s nadšením a neobyčejnou obřadností, přestože tou dobou procházel těžkou depresí.*⁴⁵ V publikaci *Rudolf II. a jeho doba* Josefa Janáčka je pozornost věnována tomu, jak císař svolává říšský sněm kvůli vyřešení aktuálních problémů. Projednávají se i říšské daně, které *mají sloužit k udržování hraničních pevností v Uhrách proti Turkům.*⁴⁶ Jeho následné kroky v turecké otázce jsou srovnávány s postupem Maxmiliána II., který *s Turky udělal to stejné, co jeho otec.*⁴⁷ Jeho obraz je nicméně v tomto ohledu poskvrněn skutečností, že se nikdy žádné bitvy osobně nezúčastnil, a přitom se nechal portrétovat jako velký vítěz nad tureckou hrozbou.

Rudolfovo politické angažmá má dohru taktéž v posledních chvílích jeho života. Ačkoli je císař představován jako životem zlomený a vlivem nemocí vlády neschopný panovník, poukazuje odborná literatura také na jedny z jeho posledních pokusů zasáhnout do politického dění. *Libeňský mír přijal Rudolf II. rezignovaně. K všeobecnému překvapení nevybuchl v záchvatu nezkrotného hněvu, ale ani se nezhroutil a nepropadl naprosté netečnosti. Období rezignace proto tentokrát netrvalo dlouho a císař začal velmi brzy jevit zájem o aktuální politické problémy.*⁴⁸ Když jej následně jeho bratr Matyáš

⁴² Jiří JUST, *Dny, které tvořily české dějiny. 9.7.1609 Rudolfův majestát*, Praha 2009, s. 129.

⁴³ Petr VOREL., *Velké dějiny zemí Koruny české VII.: 1526-1618*, Praha 2005, s. 402.

⁴⁴ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 102.

⁴⁵ Tamtéž, s. 103.

⁴⁶ Josef JANÁČEK., *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 198.

⁴⁷ Karl VOCELKA – Lenka MERTOVIČOVÁ, *Habsburkové*, Praha 1996, s. 175.

⁴⁸ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 431.

připravil o všechny královské koruny a Rudolfovi zbyla „pouze“ koruna císařská, pokusil se, byť neúspěšně, o volbu nového císaře, kterým by nebyl, jím nenáviděný, Matyáš, ale jeho bratranec arcivévoda Leopold. Rudolf II. byl nicméně z politického života zcela odstraněn a jeho role spočívala v pouhém dožití na Pražském hradě, *ačkoliv se později pokoušel vést jednání s protestantskou opozicí v říši, aby zabránil Matyášově volbě císařem.*⁴⁹

Jedním z nejdůležitějších témat, kterým se odborná literatura věnuje, je vztah Rudolfa II. k vědě a umění. Císař je nahlížen jako postava panovníka, která se natolik sžila s renesanční mnohostrannou ideou a respektovala ji, že byl jeho zájem v těchto oblastech zcela logickým a v tehdejší době taktéž nikterak ojedinělým. Pro pochopení Rudolfova zájmu v tomto směru je tak neodmyslitelně potřeba poznání dobového kontextu, který do značné míry odpovídá a duševnímu životu císaře Rudolfa II. I on odpovídal představě tehdejších vzdělanců, jimiž byli: *Stoupenčí tajného vědění, ... rudolfínská doba ještě stále uznávala řád světa, ... hledač pravdy tak praktickou činností splácel nezbytný a oprávněný dluh světu jevů, ... magické univerzum nebo zaujetí pojmem štěstěny a také nauky pracující s rolí náhody*⁵⁰. Člověk se v rudolfínské době zaobíral nadpřirozenými věcmi, bádá nad smyslem řádu a jeho zákonitostí, *hledal životní jistotu v přemýšlení o vzájemné harmonii člověka a přírody, v mikrosvětěch svých uměleckých sbírek, kunstkomory a laboratořích*⁵¹, zajímal se o alchymii, astrologii, vědy, které mohly přinést odpovědi. Nejen Rudolf II., ale taktéž jeho předkové, děd Ferdinand I., otec Maximilián II. nebo strýc Ferdinand II. Tyrolský, byli velkými mecenáši umění a kultivovali tak své dvory a podporovali umělce a vědce. Kořeny těchto Rudolfových zájmů a spadají již do let španělské výchovy, kde se seznámil s *mystickými a okultními zájmy dokonce na dvoře Filipa II.*⁵², který byl nejsvětějším ochráncem katolické církve, nebo se setkával i s alchymisty, kteří přicházeli ze dvora anglické královny Alžběty I. Přes rozporuplnost některých osobností, které na dvoře Rudolfa II. pobývaly, nelze tomuto panovníkovi upřít, že dokázal vytvořit centrum vzdělanosti, kultury, dát

⁴⁹ Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české VII.: 1526-1618*, Praha 2005, s. 453.

⁵⁰ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 290-296.

⁵¹ Václav BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK (ed.), *Habsburské 1526-1740*, Praha 2017, s. 84.

⁵² Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 20.

vzniknout velké „trojce“ – Brahe, Kepler, Hájek, která pod ochranou císaře Rudolfa vytvořila pracovní vědeckou skupinu, jaká neměla v tehdejší učeném světě obdobu.⁵³

Císař není ale vyobrazován jenom jako velký sběratel uměleckých děl. Jejich exponenciálně rozrůstající se počet není pouhým hromaděním uměleckých předmětů, ale odráží filozofické nastavení Rudolfovy mysli. Ve sbírkách viděl císař nejen esteticky krásné portréty či sochy od největších umělců své doby, sbírka obrazů je jakýmsi odrazem *mnohosti světa*⁵⁴, něčím, co je pozdě-renesančně smýšlejícímu člověku v jeho pohledu na stav světa vlastní. O zřízení prostorů, které by byly vhodnými pro sbírku učenosti tehdejšího světa, *se snažil na Pražském hradě již na počátku své vlády*.⁵⁵ A právě i z hlediska této problematiky se obraz, který odborná literatura podává, rozestupuje do mnoho sfér.

Císař se zajímal nejen o umělecké předměty, ale také o živou i neživou přírodu, *jak o tom svědčily jeho zahrady, stáje a zvěřince. Návštěvníci žasli nad hojností podivných rostlin a tvorů*.⁵⁶ Rudolfův zájem o botaniku a zoologii odpovídal myšlence, *jejíž konečným cílem bylo poznání božských kosmologických záhad*.⁵⁷ Důležitým názorem odborné literatury je opakující se poukazování na skutečnost, že i když neměl císař v oblibě všechny umělecko-vědní obory, např. *hudbu, literaturu, historické vědy, tak tato skutečnost v zásadě nebránila jejich rozvoji, neboť kulturní vliv rudolfinského dvora daleko přesahoval osobní spektrum císařových zálib*.⁵⁸ I zde se tak projevuje císařův všeobecný rozhled a jakási vnitřní potřeba všeobjímajícího vědění, která je, pro tuto dobu typickou.

Na tuto myšlenku taktéž navazuje důraz kladený na Rudolfův všeobecný přínos pro tehdejší a dnešní společnost. Pojímání vlády Rudolfa II. v součinnosti s jeho zálibami nám tak přináší obraz panovníka, který se zasloužil o poznatky z lékařství v osobě Jana Jessenia nebo hodinářství, kterého byl milovník, mj. podnítil svými zájmy i rozvoj oblasti technologií v podobě *důmyslných fontán anebo rozvoj těžařských technik*⁵⁹,

⁵³ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 237.

⁵⁴ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 214.

⁵⁵ Eliška FUČÍKOVÁ, *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha 1997, s. 19.

⁵⁶ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 214.

⁵⁷ Tamtéž, s. 215.

⁵⁸ Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české VII.: 1526-1618*, Praha 2005, s. 379.

⁵⁹ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 257.

znovuobjevení řezání skla⁶⁰. Ve výtvarném umění se pak zasloužil o vznik Sprangerových, Arcimboldových a Aachenových obrazů a neméně sochařských děl umělce Adriana de Vries. Rudolf II. však není pojímán jen jako pouhý sběratel a obdivovatel uměleckých děl – nechtěl být pouhým přihlížejícím: *Rudolf se každý den chodí dívat, jak si počínají malíři, neboť i on sám svého času maloval, a chodí se rovněž dívat, jak pracují zlatníci, hodináři a řezáči drahých kamení.*⁶¹ Nejen obrazy, ale císař všeobecně vzdělaný a v mnohých postupech znalý *sám zřejmě vymyslel jakousi mechanickou mapu pro cestovatele, ovládanou vespod uloženým kompasem.*⁶²

S vyobrazením císaře jako mecenáše umění a věd se pojí taktéž zmínky o jeho osobních kontrolách vědeckých experimentů. Je poukazováno na jedny z nejznámějších alchymistů na jeho dvoře – Johna Dee a Edward Kellyho. Nejen elixír mládí, ale i kámen mudrců nebo komunikace s andělskými bytostmi byly Rudolfovi II. slibovány. Když však některý z nich nesplnil to, oč jej císař žádal, byl vykázán, nebo vsazen do žaláře. Důležitou skutečností však zůstává – a to obzvláště u Johna Dee – že se jednalo o renesančního člověka, který žil dobou a jejími poznatky a věřil v to, co dělá. Jeho dílo *Hieroglyphica*⁶³ (které daroval Maximiliánu II.) zůstává tak souborem dosavadních alchymistických poznatků a myšlenek. Ve víru v opravdivost jeho skutků svědčí i *Deeovy vlastnoruční zápisy v jeho vlastních exempláři.*⁶⁴ Na Kellyho se odborná literatura dívá jako na alchymistu-podvodníka, který za své lži zaplatil vězením.

Rudolf II. je považován ze nadaného a velmi vzdělaného člověka, který kulturou, kterou nechával kvést na svém dvoře, inspiroval mnoho šlechticů, např. osobnosti, jakými byli *Vilém z Rožmberka* nebo *Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic*, a zasloužil se tak o rozvoj kultury nejen pražského ale celého českého prostředí, kupříkladu jména jako.⁶⁵ Rudolfínské období bylo neklidnou a podnětnou epochou, *kdy různé proudy, které tvořily intelektuální tkáň období před rokem 1600, vidíme nejjasněji právě v Praze, kde se*

⁶⁰ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 232.

⁶¹ Tamtéž, s. 200.

⁶² Tamtéž, s. 225.

⁶³ Tamtéž, s. 264.

⁶⁴ Tamtéž, s. 265.

⁶⁵ Tamtéž, s. 255-261.

soustřeďovaly kolem osoby, jež nejvýrazněji zosobňovala tradiční pořádek.⁶⁶ Rudolf II. byl tak nejen důležitým politickým aktérem, ale svou činností působil ve prospěch v oblasti umění a věd. Ke konci života, zvláště po své recidivě melancholie v letech 1598-1600 se postupně začal stranit a vyhýbal se společenskému životu. Epitafem pozdně-renesanční rudolfínské doby, na jejímž sklonku přichází baroko, která přinesla mnoho nového, ale objevila i již zapomenuté jevy, by mohl být: *Rudolfovo postupné sebeuvěznění na Hradčanech bylo projevem poznání, že se tento hodnotový systém zhroutil.*⁶⁷

V pojetí Rudolfovy osobnosti se se odborná literatura shoduje v tom, že můžeme jeho život rozdělit opět do dvou až tří základních etap. V nich se projevují určité charakteristiky, které prostupují oběma obdobími a vynořují se nehladě na stav panovníkova aktuálního duševního zdraví. První a druhá etapa jeho života jsou léta výchovy ve Španělsku a doba do duševní krize v letech 1598-1600. Rudolf II. je už ve Španělsku označován přezdívkou: *di poche parole*⁶⁸, (málomluvný), která jej charakterizovala po celý jeho život. Podle všeho právě zde získal kvalitní vzdělání a nadprůměrný všeobecný rozhled – v *ovládnutí několik jazyků (latinu, francouzštinu, italštinu, španělštinu, němčinu a částečně češtinu)*⁶⁹, v *historických cvičeních, obratnosti ve vyjadřování, tanci, zacházení se zbraněmi*⁷⁰ a nespočtu dalších oblastech. Této době se taktéž přisuzuje jeho přilnutí k myšlence nesporného *absolutismu*⁷¹, kterým císař oplývá a skrze který je povolán vládnout. Protože bylo Španělsko jednou z nejkatoličtějších zemí tehdejšího evropského kontinentu, byl i Rudolf II. vychován v konzervativním, čirém katolicismu. Tehdejší zprávy o něm hovoří jako o *slušně vychovaném katolíkově*⁷². Vzápětí se však ukáže, že se ale nebude jednat o žádnou *náboženskou horlivost*⁷³, ve které byl vychován a (údajná) poznámka jeho strýce Filipa II. při rozloučení s oběma princí, *aby nikdy nepolevili (Rudolf a Arnošt) v péči o katolické náboženství a nedali se nikým svést k pochybnostem o své víře*⁷⁴, nedojde svého naplnění. Podstatu osobnosti Rudolfa II. pak dobře vystihuje např. kniha *Il libro del Cortegiano*, ve které jej autor vnímá jako „dokonalého dvořana,“ jehož kvality Rudolf *splňoval nad poměry tehdejší doby.*⁷⁵

Druhou kapitolou obrazu prince a následného krále a císaře jsou roky jeho života, kdy se ještě nezačaly projevovat jeho vlastnosti, které se po dlouhém projevu melancholie umocnily a začaly být považovány za nežádoucí. Je nutno podotknout, že do roku 1598-

1600 nebyly jejich projevy považovány za něco, co by Rudolfovy znemožňovalo vládu anebo z něj dělaly nekompetentního a churavého císaře, který není schopen panování. Na tomto názoru se odborná literatura shoduje a uvádí řadu osobních charakteristik, které se k císaři vztahovaly. Rudolf II. *byl diletant s nadprůměrnými znalostmi*⁷⁶, člověk, který dokázal být *upjatý, náladový, sebestředný*⁷⁷, avšak *dokázal být při audiencích trpělivý, ale i jinak byl vůči svému okolí laskavě nakloněn*⁷⁸. *Nebyl nijak činorodý, agilní, avšak nejednal s despektem.*⁷⁹

Rudolf II. si nicméně prošel za život několika záchvaty nemocí, které mu někdy více, někdy méně nedovolovaly, vykonávat státnické povinnosti, jindy jej dokonce upoutaly na lůžko. Čím více takových záchvatů prodělal, tím zřejmější byly ty vlastnosti, které byly v rozporu s představou rozumného panovníka. Přesto se nejednalo o důvody, proč by měli císařovi poddaní o jeho způsobilosti vládnout pochybovat. Objevují se však určité charakteristiky, pro které je císař Rudolf II. známý. Zpočátku se po nastolení nového dvorského řádu obklopil nejvěrnějšími šlechtici, Wolfgangem Rumpfem a Pavlem Sixtem Trautsonem, kteří *získali téměř neomezenou moc*⁸⁰ během doby, kdy byl císař nemocen. Dokonce zapříchili a přižívovali informace, že se Rudolfův strýc Ferdinand Tyrolský *příliš činí a zajímá* o „habsburskou věc“, *když je císař na smrt nemocný*.⁸¹ Po dalších a dalších záchvatech se začal Rudolf obklopovat lidmi nižšího původu, *kteří se dokázali nejlépe přizpůsobit jeho požadavkům ti, kdo neměli žádné vyšší aspirace*⁸². Přesto však, i když byla Evropa na pokraji náboženské války, dokázal se Rudolf II. *vyhýbat krajnostem a dlouhodobě volil cestu kompromisu*⁸³, i přes svou indispozici.

Po roce 1600 se začal císař vzdalovat politickému životu, vyhýbal se společenským událostem a trávil mnoho času v melancholických záchvatech uzavřen na Pražském hradě, kde soustředil vše, co mu bylo milé. Audiencím se vyhýbal, nicméně je stále, byť v omezené míře, přijímal, např. perské poselstvo. Po návalech melancholie se

⁷⁶ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 235.

⁷⁷ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 70.

⁷⁸ Eliška FUCÍKOVÁ, *Rudolf II. a Praha*, Praha 1997, s. 15.

⁷⁹ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 292.

⁸⁰ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 192.

⁸¹ Tamtéž, s. 192.

⁸² Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 88.

⁸³ Václav BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK (ed.), *Habsburské 1526-1740*, Praha 2017, s. 80.

zcela prohloubily jeho negativní vlastnosti, vyznačoval se projevy neúměrně *velké hrlosti a silné rezervovanosti*⁸⁴. Začal trpět zhoubným stihomamem, který v něm podporovaly obě zneprátelené strany (katolická a protestantská), začal věřit, že se jej někdo pokusí zabít, dokonce se sám pokusil o sebevraždu⁸⁵, a to dokonce opakovaně. Sám se málem stal vrahem, neboť po svém služebníkově, který jej rozzuřil, *hodil dýkou*⁸⁶, objevovaly se stavy takové zuřivosti, které byly nezastavitelné. Císař *mrskal vázami o zem, byl zuřivý*⁸⁷. Jeho pocit neomezené absolutistické moci, bez schopnosti zahrnout aktuální politickou realitu, která toto jednání může považovat za vladařskou „sebevraždu“, nedovoloval kompromis. A tak když byl, po prohře na všech frontách (s Matyášem o Uhry, Moravu, Rakousy), konfrontován českými stavy s požadavkem podepsání náboženské svobody, jeho ješitnost a pocit absolutní nadřazenosti nedovolili jednání o Rudolfově majestátu. *Byl velice uražen českými stavy při jejich postupu k němu (k majestátu)*⁸⁸. *Zuřivě hleděl, nic slyšeti nechtěl, když strany (protestantská česká šlechta) přišly ozbrojené na audienci*⁸⁹ k projednávání Majestátu.

V této době, po několika politických ale i osobních porážkách *nedokázal přijímat politická rozhodnutí*⁹⁰, ze srdce nenáviděl svého bratra Matyáše, který si uzurpoval vládu nad zeměmi, které byly z Boží vůle přisouzeny jemu, a který ignoroval nejen celou posloupnost habsburského rodu, ale také Rudolfův vladařský majestát. Nebezpečně rozkýval váhy absolutistické monarchie, která v té době prožívala, vzhledem k rakousko-tureckým válkám a proti/reformačním tendencím, své temné období. Rudolfův majestát jako takový hodnotí odborná literatura nikoli jako zběhnutí císaře k reformačnímu křídlu křesťanské víry, ani jako osvícenský čin renesančního a tolerujícího panovníka, ale jako českými protestantskými stavy akt *ultimativně vynuceného privilegia*⁹¹.

Vyobrazení císaře Rudolfa je ke konci jeho života rozporuplné. Některé publikace tvrdí, že již neměl nad svými vlastními rozhodnutími žádnou racionální kontrolu (těchto publikací se najde více), zatímco jiné tvrdí, že byt' *zsláblý a těžce nemocný Rudolf II.*

⁸⁴ Karl VOCELKA – Lenka MERTOVIČOVÁ, *Habsburkové*, Praha 1996, s. 172.

⁸⁵ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 339-340.

⁸⁶ Tamtéž, s. 388.

⁸⁷ Tamtéž, s. 388.

⁸⁸ Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české VII.: 1526-1618*, Praha 2005, s. 446.

⁸⁹ Jiří JUST, *Dny, které tvořily české dějiny. 9. 7. 1609 Rudolfův majestát*, Praha 2009, s. 64.

⁹⁰ Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české VII.: 1526-1618*, Praha 2005, s. 446.

⁹¹ Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české VII.: 1526-1618*, Praha 2005, s. 412.

sužovaný obrovskými bolestmi zůstal při plném vědomí až do své smrti.⁹² Všeobecná shoda však panuje na tom, že vpád Pasovských, ke kterému došlo v roce 1611, byl důkazem císařova zhoubného názoru o neomezené absolutistické vládě a touhy po moci. O vpádu Pasovských podle odborné literatury věděl, a dokonce přijal Pasovské v Praze s velkým nadšením⁹³. Věřil stále ve svou rehabilitaci a ve skutečnost, že může dojít ke zvrácení běhu událostí, že se může stále navrátit na výslunní panovnické moci. O tom svědčí i jeho marný pokus o svolání říšského sněmu, resp. o dopisování si s protestantskými říšskými knížaty na sklonku života, kdy chtěl zamezit, aby se po jeho smrti stal císařem jeho bratr Matyáš, kterého považoval za zrádce.

Odborná literatura se rovněž zabývá Rudolfovy vztahy, a to nejen těmi milostnými. Obecně se shoduje na podobě Rudolfa II., který žil *nezřízeným sexuálním životem*⁹⁴ a nevynikla věrností. Odmítal sňatek, ačkoli se jej k němu rodina snažila různými způsoby přimět ke svatbě. Habsburský rod potřeboval nástupce na trůnech, které mu patřily, a tak byl Rudolf už ve svém dětství, z podnětu Filipa II. a Marie Španělské, zasnouben s infantkou Isabelou Clarou Eugenií. Tímto aktem mělo dojít ke spojení vlády španělských a vídeňských Habsburků, nicméně Rudolf se k svatbě nikdy neodhodlal. Stejně tak se ani jeho bratři – *Arnošt, Maximilián a Václav* – nikdy neoženili.⁹⁵

Rudolfova ješitnost a pocit nadřazenosti se však projevovaly i v tomto ohledu. Když se totiž po dlouhém čekání Isabela Clara provdala za jeho bratra Albrechta, *byl Rudolf nezvladatelně zuřivý*.⁹⁶ Císařovo životní láskou byla Kateřina, Anna Marie, Stradová. S ní zplodil několik nemanželských dětí, a i když nikdy žádné neprohlásil za legitimní, *staral se o své děti, přes svou sobeckost, až překvapivě dobře*.⁹⁷ Tuto skutečnost považuje odborná literatura za překvapující, neboť Rudolf byl pro svou sobeckost pověstný. Dokázal sice utrácet neuvěřitelné částky ze státní pokladny za umělecká díla, ale také *mohl zastavit české stavy*⁹⁸, které se postavily na po Libeňském míru, neboť k dostatek hmotných prostředků. Mohl najmout, jak mu radili někteří jeho radové, která by neposlušné stavy zastavila. *Zaujala ho sice vidina tvrdé pomsty na Matyášovi a byl by*

⁹² Václav BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK (ed.), *Habsburské 1526-1740*, Praha 2017, s. 80.

⁹³ Jiří JUST, *Dny, které tvořily české dějiny. 9.7.1609 Rudolfův majestát*, Praha 2009, s. 109.

⁹⁴ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 289.

⁹⁵ Tamtéž, s. 293.

⁹⁶ Tamtéž, s. 330-331.

⁹⁷ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 409.

⁹⁸ Tamtéž, s. 441.

asi překonal i vrozený odpor k válčení a vojenským záležitostem, ale s vlastní lakotou se vyrovnat nedovedl.⁹⁹ Zcela typickou vlastností Rudolfa II. pak byla i neochota se bavit o nástupnictví. Císařův názor na tuto problematiku je znázorněn jeho slovy: *Darauf Kaiser gefragt: „kan man auch einen Römischen König ungeschmalert meiner reputation machen?“* (Na to se císař zeptal: „Lze učinit někoho římských králem a nezlehčit přitom mou důstojnost?).¹⁰⁰

Rudolf II. je odbornou literaturou nahlížen jako osobnost plná rozporů. V průběhu panovníkova života se jeho osobnost proměňovala a z nadějného, politicky činného, umělecky založeného a vzdělaného císaře, se stal člověk, který vlivem svého duševního onemocnění a stále silnějších záchvatů propadal nezvladatelným stavům, ve kterých nebyl schopen plnohodnotně vykonávat svou funkci. Jeho osobnost se vyznačovala egocentrickými vlastnostmi, které se, s pokročilejším věkem, stávaly méně a méně zvladatelnými, i když někdy *svých činů litoval*¹⁰¹. Na druhé straně nabízí pohled na císaře, který byl všeobecně znalý a svými znalostmi nadprůměrně vyčníval a nejen, že podporoval umělecko-vědní obory, ale sám se také na jejich uskutečňování podílel. Myšlenky a životní směr tohoto císaře byly ovlivněny porenasanční dobou, magickým univerzem, něčím, co mělo objasnit zákony živé a neživé přírody, kosmologie a řádu celého vesmíru. Vědění mělo spojit všechny poznatky a dále je rozvíjet. Lidé, kteří měli tento přístup ke světu, zasvěcovali celé své životy cestě k nalezení pravdy. Rudolf II. vytvořil z Prahy hlavní kulturní centrum Evropy. *Neboť nerad cestoval*¹⁰² a zdržoval se v prostorech Pražského hradu, byla Praha jedním z mála centrem, kde mělo *stále zastoupení velvyslanců mnoho evropských království*.¹⁰³ Samotnou *přitažlivost esoterických nauk*, která je pro Rudolfa typická, *zvyšovala skutečnost, že měly být určeny jen vzdělancům stojícím intelektuálně vysoko nad svými současníky a povzneseným nad soudobé náboženské spory*.¹⁰⁴ Císař měl mnohé záliby, pozitivní a viditelné negativní vlastnosti, byl velmi složitým člověkem, a proto stále láká nové badatele, kteří jeho osobnost nahlížejí z různých úhlů pohledu. Jeho osobnosti lze vnímat i jako věrného katolíka, který byl ovlivněn dobou a životním názorem, který pozdně-renesanční Evropa

⁹⁹ Tamtéž, s. 441.

¹⁰⁰ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 82.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 88.

¹⁰² Tamtéž, s. 160.

¹⁰³ Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 160-161.

¹⁰⁴ Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české VII.: 1526-1618*, Praha 2005, s. 352.

přinášela. *Císařova autorita* však *byla ke konci jeho života pohřbena*¹⁰⁵ a s ní i rudolfínská doba, která se vyznačovala rozkvětem v jednom z nejvýznamnějších center Evropy.

¹⁰⁵ Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 488.

2. POPULARIZAČNÍ LITERATURA

Popularizační literatura pojímá obraz Rudolfa II. zpravidla v několika směrech, kterými se veskrze všechny publikace zabírají. Jedná se o oblasti španělské výchovy a jejích důsledků v rámci formování jeho osobnosti a následných způsobech v rozhodování a chování v průběhu celého jeho života. Dále je reflektována skutečnost, že se Praha stala hlavním městem habsburské říše a Svaté říše římské. Neopomíjenými tématy jsou také války s Turky a s tím spojená odpovědnost vůči vladařským povinnostem. Nedílnou součástí je pak také tematika věd, umění a kultury obecně, která v drtivé většině tvoří významnou součást Rudolfových biografii. Okrajovými tématy se pak v popularizační literatuře jeví náboženské neshody a situace v tehdejší Evropě a v důsledku toho také Rudolfův majestát, pozbytí titulů a dožití na Pražském hradě.

V této kapitole byly využity publikace Jana Boňka *Rudolf II. a jeho císařská Praha*¹⁰⁶ a Bohumila Vurma *Rudolf II. a jeho Praha. Záhady a zajímavosti rudolfínské Prahy*¹⁰⁷. Obě publikace jsou vybaveny seznamem použité literatury a odkazují pomocí chronologických rejstříků na nejdůležitější data z Rudolfova života. Nepojednávají však jen o dosavadních poznatcích z císařova života, jsou taktéž orientovány na seznámení s rudolfínskou dobou, včetně významnými osobnostmi či stavbami té doby. *Hádanky naší minulosti 8. Moudrý císař s pověstí hlupáka*¹⁰⁸ do Jiřího Bílka je publikace koncipovaná do několika kapitol. Každá se odehrává v době Rudolfa II., přičemž má čtenáři přiblížit rudolfínskou dobu a její vzájemný vztah s vládnoucím panovníkem. Posledními tituly jsou od Jaroslava Čechury *České země v letech 1526-1583. První Habsburkové na českém trůně I.*¹⁰⁹ a *České země v letech 1584-1620*¹¹⁰. *První Habsburkové na českém trůně II.* Tyto publikace reprezentují dějiny Českých zemí od nástupu prvních Habsburků po Fridricha Falckého a pobělohorskou konsolidaci. Seznamují čtenáře s politickým děním, dějinami každodennosti anebo hospodářství. Ty jsem následně využil v rámci

¹⁰⁶ Jan BONĚK, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, 2008.

¹⁰⁷ Bohumil VURM, *Rudolf II. a jeho Praha. Záhady a zajímavosti rudolfínské Prahy. Praha v letech 1550-1650*, Ostrava 1997.

¹⁰⁸ Jiří BÍLEK, *Hádanky naší minulosti 8. Moudrý císař s pověstí hlupáka*, Praha 2008

¹⁰⁹ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1526-1583. První Habsburkové na českém trůně I.*, Praha 2008.

¹¹⁰ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1526-1583. První Habsburkové na českém trůně II.*, Praha 2009.

popularizační literatury, neboť se bezprostředně netýkají Rudolfa II. a staví poznatky na obecné rovině v širším časovém rámci, než kterému se bakalářská práce věnuje.

Rudolf II. je na počátku své vlády vyobrazován jako majestátní panovník. Vyjma vlivu španělské výchovy jsou častými prvky tendence k flegmatismu, melancholii a mírné povaze, které jsou zpravidla zmiňovány jako dobré aspekty pro nastupujícího vládce v tehdejší době.¹¹¹ Mj. je nám ale budoucí císař představován jako člověk, který se v průběhu života dostal do fází, kdy se mladické povýšenosti, strachu z povinností a ostýchavé povahy nikdy nezbavil. Obecně je pak charakterizován jako člověk, který byl nejen vlivem blízkého genetického příbuzenství jeho předků zatížen predispozicemi k různým nemocem, ale taktéž některými psychickými onemocněními trpěl a důsledky jejich neléčení (což je vzhledem k tehdejší době pochopitelné) se projevovaly nejen na jeho vládě jako takové, ale i na přístupu k lidem jemu nejbližším, v nedůvěřivosti, která se kupříkladu směrem k jeho rodině jenom prohlubovala. Dočítáme se ale taktéž, že nejen císařova nedůvěřivost (způsobená psychickými problémy), ale i jiné důsledky nemoci nebyly jedinou příčinou jeho strachu z podvodu na jeho osobě. Okolí, včetně Rudolfovy rodiny, si bylo dobře vědomo možnosti využít císařových indispozic k vlastnímu obohacení – a to ať k peněžitému, či z Matyášova pohledu k zisku královských titulů.

Samotná výchova ve Španělsku, kterou nejstarší dva synové Maxmiliána II. podstoupili je jedním z dominantních témat, na které se vesměs všechny publikace odkazují. Tvrdá výchova, která neskrývala během svého pobytu nemálo majestátních událostí, ve kterých byli dva princové představováni jako nejvyšší návštěva madridského dvora. Jelikož o Rudolfových prvních letech života nemáme takřka žádné zprávy, jsou roky strávené ve Španělsku cenným zdrojem informací, ze kterých i popularizační literatura vychází. Lze tak říct, že vliv na jeho budoucí směřování a smýšlení byl zásadní. Publikace se shodují, že smysl pro jeho povýšenost a majestátnost vychází právě z výchovy Filipa II., který se v tomto ohledu činil. Rudolf byl totiž dlouhou dobu považován za možného nástupce španělského trůnu a v tomto ohledu se mu taktéž dostalo velmi kvalitního vzdělání. Popularizační literatura pak právě do tohoto období klade základy pro Rudolfův vztah k umění, vědám a připisují mu všeobecný přehled vzešlý z kvalitního vzdělání, kterým byl pověstný.

¹¹¹ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1526-1583*, Praha, 2008, s. 64.

Nicméně i odměřenost, kterou nejstarší z bratrů po návratu do Vídně působil na tamější obyvatele je přičítána jeho výchově na Pyrenejském poloostrově. Na čem se dále literatura shoduje je fakt, že i přes snahu Filipa II. si Rudolf nedokázal vypěstovat silného katolického ducha, který by skrze svou víru hnal panovníka k obhajobě katolické víry, prostředkům inkvizice a tvrdým nařízením spjatým se silným vztahem k římské kurii. Jeho věrnost ke katolictví a římskokatolické víře jako takové rozporována není, nicméně skrze jeho nezáměr o politiku a politické dění jsou vysvětlovány právě jeho nedostatečná konání v oblasti víry. Je tak namístě říct, že literatura se nestaví proti jeho víře v duchu madridského dvora, pouze poukazuje na nepřilíš horlivý zájem o náboženské otázky a na jeho náboženskou svobodomyšlnost.¹¹²

Další důležitým tématem je Rudolfův přístup k otázce manželského svazku. Bylo naprosto nemyslitelné, že by panovník nevstoupil do manželství a nezplodil potomky, a to i vzhledem ke skutečnosti, že se rod Habsburků ve španělské větvi vyskytoval v nepříjemné situaci (král Filip II. totiž stále neměl potomka, který by byl schopen vlády). V otázce manželství je pak popularizační literatura uvádí, že *bigotní katolická matka*¹¹³, pocházející ze silně věřícího Španělska a *nefungující manželství jeho otce Maxmiliána II. a matky Marie Španělské*¹¹⁴ byly dostatečnými důvody, proč se do žádného sňatku nehrnout. Zároveň se ale dozvídáme, že Rudolf si nechával posílat portréty případných zájemkyň i přes fakt, že byl od svého dětství zasnouben s infantkou, Filipovou dcerou, Isabelou Klárou Evženií Španělskou. Jeho nezáměr o manželský svazek je tak atakován otázkami, zda měl Rudolf vůbec zájem o milostný život. Odpověď se pak nese v duchu uvádění informací o značném množství konkubín a nemanželských dětí (které byly zpravidla uznány za legitimní a bylo o ně dobře postaráno), až po trvalejší vztah s Annou Marií Stradovou, dcerou Ottavia Strady staršího, se kterou měl dva nejvýznamnější potomky, kteří se zapsali do historie – *syn v tom nejhorším a dcera v nejlepším slova smyslu*¹¹⁵. Literatura tak císaře nestaví do pozice vládce, který by měl z manželství strach nebo o něj neměl vůbec zájem. Jako císař nechtěl ale řešit nástupnictví, *chtěl na trůně zůstat sedět sám*.¹¹⁶ Za zmínku stojí taktéž Rudolfova nedůvěřivost vůči rodině a pocit

¹¹² Bohumil VURM, *Rudolf II. a jeho Praha*, Ostrava, 1997, s. 12, 91.

¹¹³ Jaroslav ČECHURA, *České země v době 1526-1583*, Praha, 2008 s. 65.

¹¹⁴ Bohumil VURM, *Rudolf II. a jeho Praha*, Ostrava, 1997, s. 160-161.

¹¹⁵ Jan BONĚK, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, Praha, 2008, s. 163.

¹¹⁶ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1584-1620*, Praha, 2009 s. 60.

vlastního nepřekonatelného majestátu nabytého ve Španělsku, jež se projeví ve chvíli, kdy byla po několika letech čekání jeho snoubenka provdána za jeho bratra Arnošta a po jeho smrti za jeho dalšího sourozence Albrechta. Tento akt považoval Rudolf za urážku a bez známek sebereflexe docházelo jenom k další apatii a záchvatům depresí.¹¹⁷

Jak literatura nastiňuje, byl Rudolf Habsburský po Karlu IV. druhým římským císařem, který ustanovil svým sídlem Prahu. K této otázce se neváže pouze praktičnost, kterou skýtala její geografická poloha, a to i vzhledem k tureckým válkám, ale také fakt, že pražský hrad byl situován na vyvýšenině nad městem. Tuto strategickou polohu města si Rudolf zvolil zřejmě i proto, aby unikl z vlivu svých vídeňských příbuzných, dále proto, že pražský hrad poskytoval více prostoru pro realizaci Rudolfových uměleckých plánů, ale také, a to především, protože se jednalo o ucelenější komplex budov (oproti Vídni), z nichž císař nemusel vycházet a měl tak na pohled celé město se všemi jeho změnami, které po jeho příchodu nastaly. Měl tak možnost uzavřít svou povahu před poddanými a šlechtou z celé monarchie a být s těmi, se kterými se cítil nejlépe – vědci a umělci.

Rudolf II. je nám také představován, jako císař, který se nevyznačoval ráznými a velkolepými politickými rozhodnutími a zájmem o veřejné dění, přesto všechno však najdeme v popularizační literatuře odkazy na jeho vladařskou činnost – vyhlášení gregoriánského kalendáře, systematizace státní správy v jednom centru a samotné ustanovení jediného centra a jeho úřadů s promyšlenou koncepcí.¹¹⁸ Není také tajemstvím, že samotný císař dosazoval na vysoké posty ty, kteří mu pochlebovali anebo mu jakýmkoli způsobem vycházeli vstříc nehledě na jejich společenské postavení, zásluhy anebo náboženské vyznání. V kombinaci s jeho psychotickými stavy a nedůvěřivostí vůči okolí tak získávali na vlivu komorníci, kteří měli nepřetržitý přístup do Rudolfových loží.¹¹⁹ V důsledku všech psychických onemocnění pak procházely nejvyšší úřady častými personálními změnami a do jejich čela se stavěli lidé, kteří se mnohdy chtěli na samotném císaři pouze sami obohatit.¹²⁰

Rudolf II. byl silně zasažen a ovlivněn španělskou výchovou u svého strýce Filipa II. Zde si, mimo jiné, vypěstoval svůj zájem o umění, vědy, a to i okultní, či vědecké

¹¹⁷ Jiří BÍLEK, *Hádanky z naší minulosti* 8, Praha, 2008, s. 275.

¹¹⁸ Jaroslav ČECHURA Jaroslav, *České země v letech 1584-1620*, Praha, 2009, s. 18.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 74.

¹²⁰ Jiří BÍLEK, *Hádanky z naší minulosti* 8, Praha, 2008, s. 277.

experimenty. Do historie tak vstoupil jako jeden z největších mecenášů, který nejen podporoval umělce a vědecké špičky tehdejší doby, ale taktéž vytvořil svou vlastní sbírku uměleckých děl, vědecký přístrojů a různých předmětů ze všech koutů tehdy známého světa. Před světem se uzavíral do prostor Pražského hradu, kde schraňoval vše, co patřilo do jeho sbírek, a kde se vyskytovali všichni umělci a vědátři. Kdo s ním chtěl přijít do kontaktu, získal si jeho přízeň často právě jen skrze dar uměleckého díla či pozoruhodného a neobvyklého předmětu. Objevila se také tvrzení, že *se rozhodně nejednalo o nějakou nesoustavnou nakupeninu sbírkových předmětů, jak se někdy tvrdí.*¹²¹ Jeho záliba v odvětvích výše zmíněných je velmi známou, a přesto je dobré zmínit fakt, že se jako podporovatel umění nezabýval hudbou nebo literaturou.¹²²

Popularizační literatura jej pak ve velké míře popisuje jako obdivovatele alchymie, astrologie, výtvarného umění, ale také císaře, který je spojován s působením rabína Löwa, mýty o golemovi, kořenem vzácné mandragory či Faustem. Některé tyto literatura popisuje více a zaobírá se konkrétními legendami a mýty, které jsou s císařem spojované. Obecně je nicméně Rudolf II. považován za milovníka pozoruhodného, hodnotného, zajímavého, specifického a ojedinělého, zkrátka čehokoliv, co by mohlo v jeho sbírkách vyniknout a dodat jim oprávněný věhlas. Součtem jeho zálib v umělecko-vědných disciplínách tak nezbyvalo panovníkovi mnoho času pro říšské a královské záležitosti a ten čas, který zbyl, byl často věnován milostným dobrodružstvím nebo v psychotických onemocněních a uvěznění na lůžko. Rudolf tak nejen, že neměl o vladařské záležitosti téměř zájem, dokonce neměl ani dostatek času, aby se jim věnoval. Důkazem budiž dvě skutečnosti: Rudolf II. sám málokdy předsedal zemskému sněmu a jeho projednávání se účastnil výhradně v zastoupení a dále je třeba uvést, jeho společný zájem se strýcem Filipem II. v obrazech umělce Hieronyma Bosche (Rudolf měl druhou největší sbírku právě tohoto umělce hned po svém španělském strýci).¹²³

Pověstné stavy ukřivdění, *střídání se nálad euforie a následné ochablosti*¹²⁴ a podezíravosti se naplno projeví po podepsání Rudolfova majestátu. Nemocemi zatížený panovník s poskvřenou ctí majestátu se vyslovil pro vpád pasovských vojsk svého

¹²¹ Bohumil VURM, *Rudolf II. a jeho Praha*, Ostrava, 1997, s. 17.

¹²² Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1584-1620*, Praha, 2009, s. 24.

¹²³ Bohumil VURM, *Rudolf II. a jeho Praha*, Ostrava, 1997, s. 18.

¹²⁴ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1584-1620*, Praha, 2009, s. 59.

bratrance Leopolda. Následně se ukázalo, že se tento vpád nevyplatil, a císař tak přišel o zbytek své moci v českém království (zůstala mu „pouze“ císařská koruna Svaté říše římské). V souvislosti s koncem Rudolfova života se popularizační literatura neshodne na příčinách jeho smrti, resp. na nemocech, kterými trpěl. Můžeme se dočíst, že trpěl *syfilidou*¹²⁵, *periodickou psychózou*¹²⁶ či že nelze jeho diagnózu přesněji stanovit, tj. *co autor, to jiný názor*.¹²⁷ Naopak shoda panuje v náhledu na jeho postupné uzavírání se před společností, psychické problémy, které se s postupujícími léty zhoršovaly, a jeho vlastní sebepojetí hraničící s fikcí o vlastní výjimečnosti a posláním.

¹²⁵ Jiří BÍLEK, *Hádanky naší minulosti* 8, Praha, 2008, s. 334.

¹²⁶ Jan BONĚK, *Rudolfa II. a jeho císařská Praha*, Praha, 2008, s. 77.

¹²⁷ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1584-1620*, Praha, 2009, s. 60.

3. UMĚLECKÁ LITERATURA

Zobrazení Rudolfa II. v umělecké literatuře je nejednotné. Autoři rozvíjejí jednotlivá témata na základě dostupných informací o císařově životě. Některé publikace se věnují pouze jeho milostným vztahům a konstruuji detailní dialogy mezi dvěma milenci. Jiné se naopak věnují době vpádu pasovských vojsk na území českých zemí a obsazování císařského města Prahy, další se pak zaměřují na jeho mecenášství v oblasti vědy a umění. Umělecká tvorba se taktéž v některých publikacích zaměřuje na Rudolfovo dětství a utváření jeho charakterových vlastností a predispozic, které budoucího císaře a českého krále ovlivňovaly po celý jeho život. Pohled umělecké prózy na Rudolfa II., je tedy velmi rozmanitý. V následujících odstavcích jsou tak představeny nejčastější průniky napříč vybranými publikacemi, které se ve svém výkladu života a osobnosti Rudolfa II. shodují nebo se alespoň sobě alespoň přibližují.

K napsání této kapitoly byly využity umělecké texty různé povahy. *Císařova hvězda*¹²⁸ od Hany Whitton a *Pět žen Rudolfa II.*¹²⁹ od Karla Štokrána jsou publikace týkající se výhradně vztahů Rudolfa II. se ženami. Text je propleten nespočtem dialogů a milostné zápletky jsou popisovány do detailů. Stejně jako vztahům tak ale i politickému angažmá a popisu soukromého života se věnuje kniha *Čas korunního prince*¹³⁰ od Jaroslava Bočka i v níž jsou obsaženy dialogy a nepodložená milostná dobrodružství. Naproti tomu publikace *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*¹³¹ od Eugena Vencovského, *Čas hvězd a mandragor*¹³² od Miloše Kratochvíla a *Rudolf II. císař, jehož čas už uplynul*¹³³ od Václava Junka se zaměřují na pozdní období Rudolfovy vlády, především dobu Rudolfova majestátu. Císaře popisují jako životem zmoženého a rozebírají jeho psychický stav, důvody depresí a jiných psychóz. Ani zde nechybí rozmanité dialogy s císařem či jeho monologické promlouvání k sebe sama.

Nejakcentovanějším tématem, kterému se umělecká literatura týkající se Rudolfa II. věnuje, je oblast císařových vztahů se ženami, jeho přístup k nim a obecně pak

¹²⁸ Hana WHITTON, *Císařova hvězda*, Praha 2012.

¹²⁹ Karel ŠTORKÁN, *Pět žen Rudolfa II.*, Praha 2011.

¹³⁰ Jaroslav BOČEK, *Čas korunního prince*, Praha 2016.

¹³¹ Eugen VENCOVSKÝ, *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*, Praha 1993.

¹³² Miloš V. KRATOCHVÍL, *Čas hvězd a mandragor*, Praha 1972.

¹³³ Václav JUNEK, *Rudolf II., císař, jehož čas uplynul*, Havlíčkův Brod 2008.

Rudolfova role, kterou sehrál při jejich vzniku, utváření a zániku. Z chronologického pohledu bychom našli první zmínku o vztahu Rudolfa s ženou během jeho výchovy ve Španělsku. Budoucí císař je vykreslován jako *chytrý, sličný a zajímavý mladý muž, který po královském paláci nebo do jídelny chodil v zimě v dobře ušitých šatech a v létě v krásných barevných košilích*¹³⁴. Nejednalo se sice o milostný vztah v pravém slova smyslu, nicméně nám literatura předává obraz císaře, který byl ve svých vztazích k ženám aktivní už od mladistvých let.

Následující zmínka jako by snad byla předzvěstí jeho budoucího života, jako by předznamenala, jak silné budou v pozdějším životě touhy a vášně římského panovníka, což dokládá fabulace myšlenek, portugalské královny Juany ... *úsměv princovi Rudolfovi. A s ním se rozlila jejím tělem i velká těžko potlačitelná milostná touha. Dokázala si představit, jak bere urozeného mladíka do náruče, jak je v bezradnosti rozehvělý, jak touží po vyvrálé ženě*¹³⁵.

Významný byl také postoj Rudolfa II. k manželství. Jeho strach, nedůvěřivost a nedobrý příklad manželství jeho rodičů Maxmiliána II. a Marie Španělské byly hlavními důvody, proč se k manželství neměl. Umělecké ztvárnění zachycuje jeho při s matkou: *Rudolf se tenkrát matce postavil. Na manželské povinnosti mám ještě času dost!*¹³⁶ A právě protože neměl císař nikdy manželku a nebyl tak, alespoň formálně, uvázán slibem, žil frivolním milostným životem¹³⁷. V umělecké literatuře je nicméně vyobrazován jako člověk, který dokázal nejen ženy upoutat hned na první pohled, ale pro milostná dobrodružství i leccos podniknout. V některých publikacích dokonce skrývá svou vlastní identitu, aby mohl se ženami podnikat romantická dobrodružství. A proto své milence říká: „*Je krásně!*“ „*Můžeme taky zajít k řece a půjčit si lodičku. Co říkáte slečno Gino?*“¹³⁸

Rudolf tedy jako romantický mladík dokáže být i milý a láskyplný, dokáže si získat ženská srdce a prožívat chvíle plné vášně a erotiky. Každá žena nicméně, dříve či později, dojde svého zklamání. Nejtypičtějším příkladem by pak byl Rudolfův vztah

¹³⁴ Karel ŠTOKRÁN, *Pět žen Rudolfa II.*, s. 9-10.

¹³⁵ Tamtéž, s. 10-11.

¹³⁶ Hana WHITTON, *Císařova hvězda*, s. 36-37.

¹³⁷ Tamtéž, s. 46.

¹³⁸ Karel ŠTOKRÁN, *Pět žen Rudolfa II.*, s. 47.

s Marií Kateřinou Stradovou. Zde se již projevují císařovy osobnostní rysy nedůvěry, období, kdy císař nepociťoval zájem ani o vlastní děti a utíkal se od císařských povinností do zámku v Brandýse nad Labem. Častým projevem takových chvil byly hádky, které jsou nám podávány jako běžné až každodenní: „*zase se hádali*“¹³⁹ nebo, že byl vrtkavý a nevyrovnaný. *Dovedl být laskavý a roztomilý, téměř jako dítě, které touží po láskyplné pozornosti, vzápětí se však proměnil v krutého tyрана a dal všem znát moc svého císařského majestátu,*¹⁴⁰ říká Kateřina Stradová. Nebylo pak ani ojedinělé, že se po narození svého dítěte Rudolf odebral do zámku v Brandýse, a svoji milenku tak ponechal o samotě. Jsou však pasáže¹⁴¹, kde je panovník ke svým dětem vlídný a je nadšený. Líbá novorozence a děkuje matce, své milence, že přivedla na svět jeho dítě. Mohlo by se pak i zdát, že co se manželství týče, nebyl Rudolf zcela proti němu ze svého vlastního přesvědčení, nicméně je nám zprostředkovávána i představa, že byl císař do sňatku nucen a přesvědčován ze všech stran, neboť udržení Habsburského rodu bylo nejdůležitějším úkolem.

Významným tématem, kterému se umělecká literatura ve svých textech věnuje je také Rudolfovo psychické zdraví, jeho osobnost a přístup k vladařským povinnostem, které byly jeho rysy osobnosti významně ovlivněny. I v umělecké próze jsou vladařské povinnosti pro Rudolfa II. druhotné a raději se před světem schovává ve své kunstkomoře, kde se cítí bezpečně. Jako mladý je nám představován jako ušlechtilý muž, který *touží po moci, touží stát se císařem*¹⁴². Nejen to, během španělského pobytu oplýval *klidnou povahou*¹⁴³, v raných fázích po návratu ze Španělska působí jako veselý a milý mladík. V rozhovorech, které vede se svými blízkými, není neobvyklé, že využívá smířlivý tón a usmívá se na druhé: *zamává rukama, usmál se, v klidu se pousmál*¹⁴⁴.

V pozdějších letech se ale jeho obraz dramaticky mění. Už to není pohledný mladý hoch, který svými slovy oslňuje přítomné. Některé prózy tuto proměnu spojují s vlivem nemoci anebo důsledky španělské výchovy. Rudolf II. se stále častěji objevuje (a to nejen

¹³⁹ Hana WHITTON, *Císařova hvězda*, s. 12.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 13.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 12-25.

¹⁴² Jaroslav BOČEK, *Čas korunního prince*, s. 41

¹⁴³ Tamtéž, s. 44-45.

¹⁴⁴ Václav JUNEK, *Rudolf II. císař, jehož čas uplynul*, s. 63, 66, 70.

v dialozích) *jako nahněvaný*¹⁴⁵, *zamyšlený*¹⁴⁶, *stále uzavřený do sebe*¹⁴⁷ a s *bezbřehými vlnami vzteku*¹⁴⁸. Důraz je často kladen na jeho hádky s Kateřinou Stradovou, jeho poddanými, a to včetně těch nejbližších. Rudolf II. je zachycen *schovávající se jako pavouk*¹⁴⁹ před světem, před svými povinnostmi, opuštěný Habsburk, který sedí ve své kunstkomoře, kde se může oddávat svému nejoblíbenějšímu – umění, astrologii a alchymii – nikým nerušen a mluví-li už s někým, pak to jsou lidé, kteří mají s politikou jen pramálo společného.

Není pak výjimkou, kdy je Rudolf ve svém pokročilejším věku vyobrazován jako někdo s myšlenkami nepochopení jeho poslání druhými. *Cítí se bezmocný a opuštěný*¹⁵⁰ a v tomto stavu setrvává ve své kunstkomoře, kde může najít alespoň malé utěšení. Vpádem Pasovských se poté jeho negativní vlastnosti jen stupňují. Vděčným tématem pro umělecké ztvárnění se stávají návaly zuřivosti, nedůvěřivost, nechápavost, strach, že jej jeho bratr připraví o trůn. Jeho jednání tak doléhá i na státní pokladnu, která se topí v *chaotických výdajích*¹⁵¹. Rudolf II. vychází v těchto momentech z literárního zachycení jako *Slaboch, který odkládá své povinnosti a svá rozhodnutí*¹⁵². S odchodem Pasovských se ale pojí jeho poslední záchvěv moci, Rudolf je ztvárňován jako člověk, který vzedmul své poslední síly. *Měl houževnatý plán, intrikoval, chtěl se spřáhnout s protestantskou unií*¹⁵³, využil by poslední možnost, aby jej rodina nepřipravila o to poslední, co mu zbylo. Takového poznáváme Rudolfa jenom v jeho mládí, na druhé straně, kdy je jeho katolicismus vzorem tehdejší Evropy, je pln sil a mladistvého odhodlání bojovat pro svou věc. Důkazem nám může být i jeho plán, kdy chtěl *vyhodit do povětří protestantský kostel, který se právě stavěl nedaleko Vídně. Cítil se jako vojevůdce*¹⁵⁴, jako někdo, kdo si ze španělského dvora přinesl názor, že jedinou správnou vírou je ta římskokatolická, a že úkolem panovníka je proti kacířům bojovat, pokusit se je vymýtit, a to i všemi způsoby.

¹⁴⁵ Václav JUNEK, *Rudolf II. císař, jehož čas uplynul*, s. 118.

¹⁴⁶ Hana WHITTON, *Císařova hvězda*, s. 58.

¹⁴⁷ Václav JUNEK, *Rudolf II. císař, jehož čas uplynul*, s. 65.

¹⁴⁸ Hana WHITTON, *Císařova hvězda*, s. 5.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 36.

¹⁵⁰ Miloš V. KRATOCHVÍL, *Čas hvězd a mandragor*, s. 135-138.

¹⁵¹ Hana WHITTON, *Císařova hvězda*, s. 56.

¹⁵² Miloš V. KRATOCHVÍL, *Čas hvězd a mandragor*, s. 146-147.

¹⁵³ Tamtéž, s. 150-151.

¹⁵⁴ Jaroslav BOČEK, *Čas korunního prince*, s. 84-93.

Ať je obecně Rudolf II. vyobrazován v umělecké próze jako mladík, který *ulehával se ženami již na madridském dvoře*¹⁵⁵, nebo státník, který přes svůj zarytý katolicismus podepsal náboženskou svobodu a dokonce přemýšlel, že se postaví na stranu protestantské unie, jsou v umělecké literatuře nejobsáhlejšími pasážemi ty, které se týkají jeho záliby ve výtvarném umění, astrologii, astronomii, alchymii nebo magii. Nelze ho nicméně vnímat pouze jako mecenáše umění, ale také jako podporovatele nejlepších architektů své doby a sběratele, kterému se podařilo vytvořit jednu z nejobsáhlejších sbírek v tehdejší Evropě. Jeho vztah k umění je někdy popisován i tak, že se ve své kunstkomoře sám zavíral a *se sbírkami se laskal*¹⁵⁶. Zmínky padají o Arcimboldovi anebo Tycho de Brahe, nicméně se těmito velikánům texty věnují jen málo. Nejčastěji jsme seznamováni s „klamářem“ Kellym¹⁵⁷, který dokázal, skrze Rudolfovu důvěřivost, získat u dvora nemalé peníze. Rudolf věřil, že mu Kelly vyrobí elixír mládí, že dokáže z kovu vyrobit zlato, anebo že vyvolá anděla, se kterým bude mluvit andělským jazykem. Rudolf je tak vyobrazen jako nedůvěřivý vůči své rodině a okolí, ale až příliš naivní ve vztahu k lidem, kteří předstírali, že se zajímají o alchymii a dokážou nadpřirozené věci. Setkat se tak můžeme i se zmínkou, která se týká svatého grálu. Rudolf měl koupit *svatý grál od jistého obchodníka*¹⁵⁸, který pro něj uskutečnil daleké cesty, aby jej obstaral.

Přesto, že byla státní pokladna prázdná a panovník neměl dostatek peněz, románová tvorba jej představuje jako člověka, který nikdy neváhal vynaložit velké peníze, aby získal tajemné předměty, umělecká díla a podivuhodné předměty. V uměleckých textech vystupuje Rudolf II. jako panovník, který byl naivní, důvěřivý, lehkomyšlný a nezodpovědný. Neprojevoval se tak pouze ve vztahu rádoby vědátorům, ale také v přístupu k lidem u dvora, kupříkladu *komořímu Langovi, který také ze svého vysokého postavení nečestně těžil*.¹⁵⁹ Umělecká literatura klade důraz na zachycení projevů jeho duševní nemoci, návalů vzteku a zuřivosti, které se střídají s melancholickými stavy.

Tak je tomu i v knize *Rudolf II, císař, jehož čas uplynul*, kde autor zachycuje postaršího císaře sedícího v některé z místností Pražského hradu, opuštěného téměř všemi

¹⁵⁵ Jaroslav BOČEK, *Čas korunního prince*, s. 56.

¹⁵⁶ Miloš V. KRATOCHVÍL, *Čas hvězd a mandragor*, s.121.

¹⁵⁷ Hana WHITTON, *Císařova hvězda*, s. 85.

¹⁵⁸ Václav JUNEK, *Rudolf II. císař, jehož čas uplynul*, s. 38.

¹⁵⁹ Miloš V. KRATOCHVÍL, *Čas hvězd a mandragor*, s. 104-105.

svými blízkými, jak *hraje nedobře na varhany*¹⁶⁰. Atmosféra je ponurá a odráží tak Rudolfův špatný duševní stav ke konci vlády. Je obvykle vyobrazován jako muž, který si za svůj život prošel několika proměnami, od zdatného mladého a přitažlivého muže, který okouzloval nejen španělské dívky, přes mecenáše umění a věd, starostlivého otce, který měl ale k dětem někdy rezervovaný vztah, po na smrt nemocného starého muže, který stále očekává den, kdy opět převezme vládu nad všemi svými zeměmi. Z hlediska náboženských otázek autoři představují Rudolfa II. jako katolíka, který uměl být vstřícný k protestantům. Ve všech zkoumaných uměleckých textech se život císaře Rudolfa II. odehrává mezi milostnými radovánkami, úprky před povinnostmi do pražské kunstkomory nebo na zámku v Brandýse nad Labem. Nejčastěji je vyobrazována a zdůrazňována důvěra v lidi, kteří mu slibovali možné i nemožné, a vztahy se ženami, které neměly nikdy dobrého konce, procházely podobnými fázemi počátečního milostného dvoření a zakončovaly se nešťastnými láskami, které císař Rudolf II. ukončil.

Při komparaci s odbornými poznatky docházíme k několika nesrovnalostem. Samotná povaha krásné literatury se vyznačuje důrazem na zajímavost příběhu a silnou tendencí zakomponovat do textu dialogy. Právě i z těchto důvodů se nám císař jeví jako prostopášný člověk, který nedokázal řídit svůj milostný život. Důraz je kladen na jeho recidivy nemocí, přičemž je zcela opomenuto jeho politické angažmá, přínos v umělecko-vědní oblasti nebo skutečnost, že se Praha stala opět sídlem císařského dvora.

Rudolf II. je pojímán jako rozporuplná osobnost, jenž je vyobrazována spíše jako dobrodružný a jindy pesimistický a depresemi zmožený člověk, než jako panovník a císař říše, který pomazanou hlavou vládne nad vším živým ve svých zemích. Nejinak je tomu u umění a věd, kde je Rudolf vykreslen jako sběratel, který za velké mění koupí bezcennou starožitnost. Umělecká literatura tak dává prostor obdobím, kdy byl císař pro své nemoci indisponován a tyto události zveličuje a zcela tak zastiňuje ty, kde se mohl srovnávat s panovníky tehdejší doby.

¹⁶⁰ Václav JUNEK, *Rudolf II. císař, jehož čas uplynul*, s. 17.

4. RUDOLF II. OČIMA LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Za nejvíce rozsáhlé téma u osoby Rudolfa II. v literatuře pro děti a mládež můžeme považovat jeho vztah k umění a vědám – tento motiv se stává ústředním ve všech využitých publikacích, a vytváří tak hlavní části knih. Okrajovými tématy této literatury jsou Rudolfova výchova na španělském dvoře, Rudolf a jeho (ne)manželské vztahy se ženami a skutečnost přesunutí císařského dvora do Prahy. V neposlední řadě pak také konec jeho vlády symbolizovaný třemi hlavními milníky – Libeňský mír, Rudolfův majestát a pozvání Leopoldových žoldněrů do Českých zemí, které zapříčinilo jeho pád, odluku od panovnických povinností a v samém důsledku přispělo i k rychlejšímu skonu tohoto císaře.

Publikace, *Doba císaře Rudolfa II.* od Evy Sematonové¹⁶¹, je koncipována jako dialog mezi otcem, který vypráví příběh o Rudolfovi a jeho době, a jeho dětmi Michalem a Irenkou. Celý text je doprovázený ilustracemi, které dotvářejí čtenářovy představy. Dílo, *Rudolf II. Spiknutí na císařském dvoře* od Veroniky Válkové¹⁶², je naopak pojímáno jako příběh holčičky Báry, která se kouzlem dostane do rudolfínské doby a řeší, společně s dalšími vědci, záhadu, při které jde císaři o život. Kniha, *Pyskatí Habsburkové* od Martina Pitro¹⁶³, se naopak věnuje celému habsburskému rodu, přičemž představuje každého jednotlivého Habsburka zvlášť. U kapitoly o osobnosti Rudolfa II. se má čtenář možnost dozvědět několik tipů, zajímavostí, projít si kvízem a současně je veden slovy vypravěče, který k němu promlouvá. Poslední pak publikace, *Tajemství Rudolfínské Prahy* od Jiřího Martínka¹⁶⁴, je rozdělena do mnohých kapitol týkajících se doby Rudolfa II. a je proložena mnohými ilustracemi. Součástí této knihy je desková hra s postavičkami, hrací deskou a pravidly.

Literatury pro děti a mládež, která by se věnovala Rudolfovi II., není mnoho. Pro bakalářskou práci jsem vybral tituly, které přibližují nejen osobnost císaře a dobové dění, např. rozvoj věd a umění. Charakteristiky publikací, které z nich vytvářejí literaturu pro děti a mládež, vyplývají ze způsobu interpretace Rudolfova života, např. mnohými dialogy

¹⁶¹ Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak. Doba císaře Rudolfa II.*, Praha, 2006.

¹⁶² Veronika VÁLKOVÁ, *Dobrodružné výpravy do minulosti. Rudolf II. Spiknutí na císařském dvoře*, Praha, 2012.

¹⁶³ Martin PITRO, *Pyskatí Habsburkové*, Praha, 2006.

¹⁶⁴ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017.

mezi dílčími postavami („*Tumáš, místo té mísy s pečínkami*“, pohladil kocoura. „*Co rodina?*“ *zahuhlal s plnou pusou.* „*O paní Rudolfové tu ještě nebyla řeč.*“¹⁶⁵), snahou o interakci čtenáře s vypravěčem („*Běžte za maminkou a žadoňte tak dlouho, dokud vám neslíbí, že udělá na sobotní či nedělní oběd jídlo, které lidé baštili za Rudolfa II.*“)¹⁶⁶, nespočtem ilustrací, které dokreslují jednotlivé etapy Rudolfova života anebo otázkami a kvízy doplňujícími četbu.

Rudolf II. a jeho střídání nálad¹⁶⁷

První zmínky o Rudolfově životě jsou datovány do Vídně, přičemž se vzápětí překrývají s těmi o výchově ve Španělsku, kterou, se svým bratrem Arnoštem, podstoupil. O významu této životní etapy se zmiňují vesměs všechny publikace, přičemž se na ni ale neodkazují během jeho rozhodování v následujících letech života, kdy se Rudolf, např. v otázkách víry, neprojevoval jako horlivý katolík, jak ho tato výchova předurčovala. Informace o panovníkově raném dětství se týkají jeho strýce Filipa II., dobrého a kvalitního vzdělání, které v Madridu získal, ale i snah jeho okolí o katolické formování

¹⁶⁵ Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak*, Praha, 2006, s. 8.

¹⁶⁶ Martin PITRO, *Pyskatí Habsburkové*, Praha, 2006, s. 41.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 40.

budoucího císaře. Rudolf nám je tedy představován jako vzdělaný člověk, který mj. mluvil čtyřmi jazyky – *německy, latinsky, španělsky a italsky; česky se učil, ale asi bez větších úspěchů*¹⁶⁸. Taktéž je vyobrazen jako osoba nadaná a talentovaná, zároveň se čtenář dozví, že po návratu z Pyrenejského ostrova do Vídně působil *odměřeně, plaše a málomluvně*.¹⁶⁹

Další životní etapou, které se literatura věnuje, je Rudolfův nástup k vládě po otci Maximiliánovi II. Jsou tak vynechány etapy jeho zvolení na uherský a český trůn, včetně jeho korunovace římských císařem. Hned vzápětí se dočítáme, čím je nám Rudolf v mnoha směrech známý – jeho nedobré psychické stavy. Ať se již literatura zmiňuje o *schizofrenii*¹⁷⁰ anebo *syfilidě*¹⁷¹, je jeho psychický stav vykreslován jako nemoc, která se projevovala uzavíráním se do sebe sama. Císař je vyobrazován jako člověk, který trpěl (po první psychické atace roku 1580) *nespavostí, nechutenstvím, těžkou únavou a depresemi*.¹⁷² Nebyl tedy schopen vykonávání panovnických povinností a jeho okolí se zúžilo jen na ty nejbližší. Ostatně tendence k obkloповání se lidmi, kteří mu byli blízcí (a v drtivé většině se jednalo o umělce, vědce a nikoli velvyslance a rady) je zmiňována opakovaně. Neméně opomíjenou skutečností je charakterizování jeho chabého zdraví a rychle nastupující únavy. Ani jeho návaly zuřivosti nejsou v literárním zpracování opomíjeny: „*Co je to tu za hluk?*“ *křičel rozzuřený císař. „Proč mi nemůžete dopřát chvíli klidu?“ a vši silou vztekla kopl do té vázy, kterou před chvílí Bára zachránila.*¹⁷³

Tématu Rudolfových vztahů se ženami se literatura věnuje sporadicky. Když už najdeme zmínky o jeho milostném životě, jsme odkázáni na informace, které se vesměs zaobírají jeho vztahem s Kateřinou Stradou (resp. *Annou Marii Stradou*¹⁷⁴), který je charakterizován jako velmi důvěrný a blízký. Nechybí ale také sdělení ve smyslu: *nikdy se neoženil, ale na ženský byl, to jo*¹⁷⁵ anebo *císař vystřídal za svůj život spoustu partnerek a za svůj nezřízený sexuální život byl svými současníky velice kritizován*.¹⁷⁶ Hlavním motivem se pak namísto jeho vztahů stává syn Julius Caesar d' Austria. Jeho příběh je

¹⁶⁸ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017, s. 7.

¹⁶⁹ Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak*, Praha, 2006, s. 4.

¹⁷⁰ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017, s. 7.

¹⁷¹ Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak*, Praha, 2006, s. 8-9.

¹⁷² Martin PITRO, *Pyskatí Habsburkové*, Praha, 2006, s. 44.

¹⁷³ Veronika VÁLKOVÁ, *Dobrodružné výpravy do minulosti*, Praha, 2012, s. 167.

¹⁷⁴ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017, s. 20.

¹⁷⁵ Martin PITRO, *Pyskatí Habsburkové*, Praha, 2006, s. 43.

¹⁷⁶ Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak*, Praha, 2006, s. 8.

popisován barvitě a na jeho příkladu je spatřována jistá rodinná diagnóza, která je spojována s blízkými příbuzenskými vztahy mezi členy rodu Habsburků. Tomuto se věnují všechny zkoumané publikace. Je tak pozoruhodné, že byt' je nám tento vladař podáván jako panovník, který o své vladařské povinnosti nejevil zájem, věnoval se řešení tohoto problému intenzivněji než jiným záležitostem. I zde se ale projevovala Rudolfova tendence k oddalování rozhodnutí, neboť ani zde neřešil vše zavčas a my se tak dočítáme o jeho synovi a jeho řádění v Českém Krumlově: „*Bylo jisté, že jde o projev vážné duševní choroby. Vyděšení měšťané proto podali oficiální stížnost, ale odpovědi se nedočkali.*“¹⁷⁷ O dalších potomcích, které Rudolf II. zplodil, se dovídáme jenom to, že byli v rámci sňatkové politiky osobnostmi zahraničních zemí.

Významnou etapou Rudolfova života v literatuře pro děti a mládež je pak skutečnost, že si císař za své sídlení místo zvolil Prahu. Jako důvod k takovému rozhodnutí je shodně uvedena hrozba tureckého nebezpečí. Turci ohrožovali Vídeň a Praha byla od tohoto nebezpečí dál. V souvislosti s tím vidí autoři jako největší následný vzestup počtu obyvatel, nespočet rekonstrukcí starých staveb a stavbu mnoha nových, k mnoha dostavbám došlo např. na Pražském hradě – obecně tak Praha vzkvétala. S odlišným náhledem jednotlivých autorů se setkáváme ve zmínkách o Zlaté uličce. Některé publikace totiž uvádějí, že jejich zdi obývali *střelci*,¹⁷⁸ jiné pak zase že *zlatotepci*¹⁷⁹.

Rudolf II. je nicméně vyobrazován jako člověk, který zapříčinil vznik mnoha staveb a změn; byly jimi např. *stavba vodárenské věže v Žofíně*,¹⁸⁰ *Rudolfovo štolu*¹⁸¹ anebo tehdy ještě existující *židovské město*.¹⁸² Rudolf je nahlížen jako panovník, který dokázal z Prahy udělat jedno z nejdůležitějších měst tehdejší doby. Velká pozornost je věnována tomu, že do města se začali stěhovat *malíři, mědirytci, umělci, matematici, hvězdopřevodci, alchymisté, hvězdáři*,¹⁸³ a to právě díky dvoru, který zde císař provozoval.

¹⁷⁷ Martin PITRO, *Pyskatí Habsburkové*, Praha, 2006, s. 43.

¹⁷⁸ Veronika VÁLKOVÁ, *Dobrodružné výpravy do minulosti*, Praha, 2012, s. 144.

¹⁷⁹ Martin PITRO, *Pyskatí Habsburkové*, Praha, 2006, s. 46-47.

¹⁸⁰ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017, s. 16.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 34.

¹⁸² Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak.*, Praha, 2006, s. 26-27.

¹⁸³ Tamtéž, s. 5.

Mnohem více prostoru, než témata císařova života zabírá zájem o oblast věd a umění. Císařův vztah k jednotlivým směrům věd a umění je rozebírán odděleně; samostatné kapitoly jsou věnovány alchymii, astrologii, výtvarnému umění, architektuře. Stejná pozornost se zaměřuje na spojení Rudolfa II. s historickými osobnostmi (Tadeáš Hájek z Hájku, J. Dee, a další). Císař je charakterizován jako člověk, který se mezi umělci cítil vždy lépe než při vykonávání státních povinností, a utíkal tak často právě do svých komnat a vědecko-uměleckých prostor, kde se oddával svým zálibám. Konkrétně jsme pak seznámeni s takovými vědci a umělci jakým byli Tycho Brahe, Mikuláš Koperník, Jan Kepler, Jan Jessenius, ale také Giuseppe Arcimboldo, Hans von Aachen, Phillipe de Monte, Jacobus Gallus či Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic. Literatura pro děti a mládež přibližuje i témata, která se Rudolfa II. jako takového přímo netýkají, ale mají s jeho dobou velmi společného, např. životní příběh Jana Mydláře nebo každodenní život poddaných.

Vyjma těchto všech oblastí se použité texty ubírají v atmosféře tajemství, experimentů a různé magie. V mnohých se tak můžeme dočíst, jak se Rudolf II. zajímal o vytvoření elixíru života, který by mu zaručil nesmrtelnost. Mimo jiné ale i císařova spojitost s Rabbi Löw, resp. o bájném stvoření Golemovi, jehož historie a příběh se datují právě do doby vlády císaře Rudolfa. Zmiňovaná je i jeho vášeň pro vytváření *sbírek všeho možného*¹⁸⁴, které byla pověstná po celé Evropě. I přesto, že byli tito lidé (alchymisté a umělci) Rudolfovi nejbližšími, docházelo nesčetněkrát, vlivem jeho psychického onemocnění, k rušení audiencí.¹⁸⁵

Nejen neuskutečněné audience však trápily poddané, nicméně ti, kteří pro císaře pracovali často nedostávali ani zapláceno, a museli si tak hledat i jiný zdroj obživy. Celé císařovo okolí není pojímáno pouze jako společenství složené z nejuznávanějších vědců a umělců, ale naopak nám literatura nabízí pohled na naivního císaře, který se nechával oklamat ve víře, že dojde k naplnění slibů, které od druhých dostal. Dočítáme se o *hemžení podvodníků*¹⁸⁶, kteří se vydávají za alchymisty. Takovým příkladem je pak Jeroným Makovský z Makové, o němž pojednává celá publikace *Rudolf II. a spiknutí na císařském dvoře*. Císař je nám představován jako melancholický, psychicky nemocný,

¹⁸⁴ Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak*, Praha, 2006, s. 6.

¹⁸⁵ Veronika VÁLKOVÁ, *Dobrodružné výpravy do minulosti*, Praha, 2012, s. 166.

¹⁸⁶ Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak*, Praha, 2006, s. 24.

zuřivý a až přespřiliš důvěřivý muž, jehož nadchne sebemenší naděje v úspěch magie – magické vědy.¹⁸⁷

Jeho psychické zdraví se pak vepisuje i do vyobrazování jeho pádu. Nemocný a stále více do sebe uzavřený panovník, který neměl právoplatného mužského potomka, musel být vystřídán jiným Habsburkem. Na společném jednání ve Vídni se tak nejvyšší „hlavy“ habsburského rodu rozhodli a zvolili do svého čela Rudolfova bratra Matyáše. Literatura pro děti a mládež je v tomto ohledu skoupá a pojednává veskrze o Libeňském míru, kde se Rudolf vzdal části svých pravomocí a přenechal Matyášovi vládu nad některými zeměmi, přičemž si sám ponechal České země, Slezsko a císařský titul. O jeho rozpoložení se nedočítáme téměř. Naopak více pozornosti je věnováno vpádu Leopoldových žoldnéřů do Českých zemí¹⁸⁸, kdy je císař vyjevován jako ten, který tvrdí, že nepovažuje vpád za hrozbu a že strach není na místě.¹⁸⁹ I následné rabování, odchod vojsk a zbavení vlády nad Českými zeměmi a Slezskem jsou zmiňovány pouze okrajově. O posledních chvílích jeho života není uvedeno mnoho informací, dovídáme se pouze, že zemřel uzavřen před světem – *žalem ze smrti svého oblíbeného lva*¹⁹⁰ či *vlivem stále se zhoršujícího psychického zdraví*¹⁹¹ v kombinaci se všemi okolnostmi, které jej v závěru jeho života potkaly.

Při komparaci s odbornými poznatky docházíme k závěru, že se publikace pro děti a mládež v mnohém shodují s historickými skutečnostmi. Příkladem může být shodný popis Rudolfovy výchovy ve Španělsku – jednání Filipa II. a císařovo osvojení si kvalitního vzdělání, které jej provázelo po zbytek jeho života – proměny nálad anebo nezřízeného sexuálního života. U vyobrazení tohoto panovníka nacházíme jistou tendenci popisovat pouze slabé stránky Rudolfovy osobnosti. Je zřejmé, jak již z odborných publikací plyne, že trpěl Rudolf mnohými výkyvy nálad a jinými psychickými onemocněními, nicméně literatura pro děti a mládež má sklon postihovat právě jen tyto oblasti, zatímco o jeho dobrých vlastnostech nepojednává. Příkladem může být i tvrzení, že se panovník nestaral o své státnické povinnosti. I zde se setkáváme s popisem spíše

¹⁸⁷ Veronika VÁLKOVÁ, *Dobrodružné výpravy do minulosti*, Praha, 2012.

¹⁸⁸ Martin PITRO, *Pyskatí Habsburkové*, Praha, 2006, s. 52, Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017, s. 54-55.

¹⁸⁹ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017, s. 58.

¹⁹⁰ Martin PITRO, *Pyskatí Habsburkové*, Praha, 2006, s. 52.

¹⁹¹ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017, s. 58.

panovníkova pozdějšího života, zatímco jsou vynechány počátky jeho aktivní politické činnosti po návratu ze Španělska anebo angažmá v rakousko-tureckých válkách.¹⁹²

K oblasti věd a umění se literatura pro děti a mládež staví rozdílně. Některé vyobrazují Rudolfa II. jako mecenáše alchymistů, lékařů a astrologů, kteří přispěli k vědeckému poznání, i když neopomíjí, že byli i tací, kteří císařovy důvěřivosti zneužívali¹⁹³. Naopak jiná díla vystavují svůj příběh právě na těch, kteří obelhávali panovníkovu důvěru.¹⁹⁴ Do této sféry taktéž spadají informace o panovníkovu ustanovení Prahy hlavním městem Sváté říše římské, jež reflektují historické poznání, a zároveň čtenáře informují o přínosu a rozkvětu města (mnohými novými stavbami, dostavbami anebo vzrůstem počtu obyvatelstva), které císařovo rozhodnutí zapříčinilo.

Závěrem lze konstatovat, že se literatura pro děti a mládež výrazně neodchyluje od skutečného Rudolfova života. Nedochozí sice ke konstatování celého životního příběhu císaře, přesto ale publikace, byť se některým tématům nevěnují, nevytvářejí nepravdivé informace, které by nebyly ověřené, anebo byly zcela lživé. Nicméně důsledkem vynechávání určitých souvislostí a informací může být, že do jisté míry může vznikat odlišný obraz Rudolfa II. než ten, který by zcela korespondoval s historickými fakty.

¹⁹² Josef JANÁČEK, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987, s. 198.

¹⁹³ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017., Eva SEMOTANOVÁ, *Dějiny tak trochu jinak*, Praha, 2006., Martin PITRO, *Pyskatí Habsburkové*, Praha, 2006.

¹⁹⁴ Veronika VÁLKOVÁ, *Dobrodružné výpravy do minulosti*, Praha, 2012.

5. RUDOLF II. VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

Způsoby vyobrazování Rudolfa II. ve výtvarném umění můžeme rozdělit do dvou základních kategorií. Díla, která vznikla za jeho života či bezprostředně po něm, a výtvořky, které se byly vyhotoveny v době moderní. Do první kategorie bychom zařadili portréty, busty, mědiryty anebo jiná výtvarná zpracování, např. erbovní listina neznámé české osoby, kde je císař zachycen jako vedlejší postava na jejím okraji, kde je hlavním motivem zmíněný erb. Druhá kategorie se orientovala a dodnes orientuje veskrze na taková vyobrazení, která se zaměřují na replikaci děl již vzniklých. Dochází tedy k tvorbě různých skládanek, koláží, černobilých a jiných zpracování, které se inspiřují nebo zcela kopířují historické portréty Rudolfa II.

Pro tuto kapitolu jsem využil ta výtvarná zpracování, která jsou nejcitovanější, a to nejen v odborných publikacích a přehledech o výtvarném umění či knihách o jednotlivých autorech rudolfínské doby, která se primárně nevěnuje výtvarnému umění, ale Rudolfovu životu. Pro účel této práce jsou zahrnuta jak díla oslavující nadpozemskost Rudolfovy osoby, jeho vojevůdcovské schopnosti či vznešené postavení, tak díla postihnutá realistickými tendencemi snažící se o ztvárňování takových děl, která by byla co nejvěrnější skutečnosti.

Doba Rudolfa II. a výtvarné umění, resp. směr, který se v této době formoval – rudolfínský manýrismus – má jednoznačný vliv na způsob, jakým byl císař zvěčňován, jaké náměty byly využity a v neposlední řadě jaké alegorické motivy byly do jeho portrétů a vyobrazení skryty. V podobě rudolfínského manýrismu *se nám spolu naskýtá vyhrocená spiritualita i smyslnost, estetizace a katalogizace kosmu*¹⁹⁵, kterou bychom měli zohlednit při posuzování Rudolfovy podoby. I proto, že právě v těchto ne zcela realistických portrétech a jiných znázorněních sám panovník našel *zalíbení*, dokonce se pak tento způsob *s ideou sběratelství stával přímou vášní a posedlostí, jak je patřno zejména z aktivit císaře Rudolfa II.*¹⁹⁶ Pro interpretaci nicméně máme k dispozici hned několik portrétů a jiných uměleckých výtvořů různých dvorních malířů a umělců, což nám zprostředkovává poznání vícero pohledů a způsobů ztvárňování císaře.

¹⁹⁵ Jiří VANĚK, *Dějiny umění ve výtvarné kultuře západní tradice*, Praha 2015, s. 179.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 179.

Zpočátku Rudolfova života a jeho mládí nemáme k dispozici téměř žádné dochované exempláře portrétů. *Mezi 30. a 40. rokem jeho věku je vyobrazen většinou na medailích, kde je jeho profil stylizovaný a téměř se neliší od profilů jeho bratrů Ernsta a Matyáše.*¹⁹⁷ Můžeme tedy říct, že vyobrazování se drželo striktních pravidel portrétování příslušníků habsburské dynastie jako panovnického rodu, který pod svou vládou držel všechnu moc nad zeměmi, které pod habsburskou monarchii patřily. Mezi tyto zásady pak lze zahrnout tendenci kombinovat *skutečnou podobu* panovníka *s jeho vznešeností.*¹⁹⁸ Portréty měly vystihovat společenské postavení jedince a jako prostředky dosažení tohoto cíle měla figurovat *správná zobrazení oděvů, atributů moci a užití vhodných gest*¹⁹⁹. Panovník měl být znázorňován s důrazem na jeho majestátnost a urozenost. Neméně pak docházelo k případným poupravením *tělesné vady dotyčného, které by jeho vzhledu ubíraly na vznešenosti.*²⁰⁰

Takovým příkladem je i dřívější vyobrazení Maxmiliána II. od Francezca Terzia jako silného panovníka, vojevůdce, který majestátně stojí ve zbroji – *vojevůdcovská póza je vlastně v přímém protikladu k povaze Maxmiliána II., který dával přednost náboženské toleranci a přírodním vědám před aktivním angažmá v boji proti tureckému nebezpečí.*²⁰¹ Podobné znázornění pak můžeme spatřit u rytiny Rudolfa II. od Aegidia Saledera (1603) – portrét císaře Rudolfa ve zbroji. Rudolfa II. oděného do zbroje, která znázorňuje jeho iniciativu a zásluhu na odvrácení tureckého nebezpečí. Byť měl v této otázce nejpodstatnější zásluhu císařův bratr Matyáš, nechával se Rudolf situovat jako vítěz, ostatně jak to bylo v tehdejší době běžné. Na portrétu nám neunikne ani znázornění vavřínových listů (vavřín byl jako symbol využíván již v antických dobách, *v Řecku spojen s kultem Apollóna, v Římě zasvěcen Jovovi – symbol vítězství, slávy, cti a míru*²⁰²) posazených na hlavě císaře symbolizujících válečné vítězství (právě nad Turky).

¹⁹⁷ Eliška FUČÍKOVÁ, *Rudolfínští mistři. The masters of Rudolf II's era*, 2014, s. 61.

¹⁹⁸ Eliška ZLATOHLÁVKOVÁ, *Ikografie Rudolfa II.*, Dizertační práce, Praha 2014, s. 1. Dostupné online ke dni 17.5.2023 na:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/72890/140035741.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ Tamtéž

²⁰¹ Eliška FUČÍKOVÁ, *Rudolfínští mistři*, 2014, s. 93.

²⁰² Josef ŘÍMAN – Miroslav ŠTĚPÁNEK a kol., *Malá československá encyklopedie*, Díl VI., Praha 1987, s. 468.

Významným dílem je také jezdecký portrét Rudolfa na koni s kopím v ruce (rytec A. Sadeler a kreslíř A. de Vries, kolem roku 1603) s vavřínovými listy kolem hlavy, který taktéž znázorňuje podobu vládce – vojevůdce – Rudolfa II. v čele vojenského tažení proti vpádu tureckého nebezpečí. Panovník je tedy vyobrazován jako vítěz nad tureckou hrozbou a ochranitel říše.

Jezdecký portrét císaře Rudolfa II. jako vítěz nad Turky,²⁰³
Adriaen de Vries, Aegidius Sadeler, kolem 1603

Rudolf II.²⁰⁴
Aegidius Sadeler, 1609

Výtvarné umění nám tak nabízí pohled na panovníka, který svou Bohem pomazanou hlavou vládne ve prospěch své říše, poráží své nepřátele a vítězí nad hrozbami, které říši ohrožují. Mezi další taková díla, která opěvují Rudolfovu sílu a statečnost při boji s Turky patří např. tři práce Hanse von Aachena²⁰⁵: *předloha podobizny císaře Rudolfa v alegorickém rámu* (1603)²⁰⁶, *Rudolfův obraz uložený v Norimberku v Germanisches Nationalmuseum* (1602-1604)²⁰⁷ a *obraz Císař Rudolf II. uchovaný v Londýně ve Wellington Museum* (1602)²⁰⁸ anebo kresba od neznámého autora, která byla dlouhou dobu připisována Giuseppu Arcimboldovi, znázorňující Rudolfa II.

²⁰³ Dostupné online ke dni 1.3.2023 na: <https://www.esbirky.cz/predmet/7592810>

²⁰⁴ Dostupné online ke dni 1.3.2023 na: https://sbirky.moravska-galerie.cz/dielo/CZE:MG.ES_1842

²⁰⁵ Předloha Hans von Aachen, rytina Aegidius Sadeler

²⁰⁶ Thomas FUSENIG (ed.), *Hans von Aachen (1552–1615). Malíř evropských dějin*, 2010, s. 187.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 28.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 55.

s korunou ve zbroji se znaky sedmi kurfiřtů – volitelů (pravděpodobně před rokem 1585)²⁰⁹.

Aachenova díla jsou ovlivněna stylizací ztvárňování, která se na císařském dvoře upevnila. *Dvorské portréty se způsobem malby mnohem více blíží mytologickým scénám a alegoriím*²¹⁰, než že by vyobrazovaly skutečný odraz reality. Rudolf II. je zobrazován jako mladý panovník oděný ve zbroji s žezlem, korunou a královským jablkem. U některých portrétů²¹¹ jsou vyznačena místa pro intitulaci, která popisují, kterým všem zemím Rudolf II. vládne, co by svrchovaný panovník. *Portrétovaná osoba působí spíše jako éterická bytost než člověk z masa a kostí.*²¹² Tento předepsaný způsobu vyobrazování dvorských portrétů se projevoval i početnou skupinou *Aachenových pomocníků, kteří podle předloh, v případě potřeby, zásobovaly dvůr replikami originálních děl – jako dar či na reprezentaci.*²¹³ V rytině od Aegidia Sadelera (1603) jsou vyobrazeni *sputaní turečtí zajatci*²¹⁴, nad nimiž je portrétován Rudolf II. jako přemožitel. Vyobrazení třech ženských personifikací (*Bellona, Roma a Fortuna*²¹⁵) pravděpodobně představuje *Rudolfovy cnosti.*²¹⁶

Naproti tomu existují díla, ve kterých je císař znázorněn v již pokročilejším věku, se šedivými vousy a výrazem naznačující jeho nedobré duševní zdraví. Takovým vypočtením nám je Rudolfova postava na vystřiženém erbu z erbovní listiny. *Pro datování obrázku je nám důležitá podoba Rudolfa II., už značně prošedivělého.*²¹⁷ Ustupuje tak doposud zastávaná stylizace dvorských portrétů a umělci se pokoušejí o realističtější vyobrazování svého panovníka.

²⁰⁹ Eliška FUČÍKOVÁ, *Rudolfínští mistři*, 2014, s. 164.

²¹⁰ Thomas FUSENIG (ed.), *Hans von Aachen (1552–1615)*, 2010, s. 28-29.

²¹¹ Hans von AACHEN, *předloha podobizny císaře Rudolfa v alegorickém rámu* (1603)

²¹² Thomas FUSENIG (ed.), *Hans von Aachen (1552–1615)*, 2010, s. 28-29.

²¹³ Tamtéž, s. 187.

²¹⁴ Tamtéž, s. 187.

²¹⁵ Bellona – římský bohyně války; Roma – symbol Říma, loajalita vůči Římu, atribut moci; Fortuna – italská bohyně osudu, zpravidla šťastného. Bořek NEŠKUDLA, *Encyklopedie Bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha 2004.

²¹⁶ Thomas FUSENIG (ed.), *Hans von Aachen (1552–1615)*, 2010, s. 187.

²¹⁷ Eliška FUČÍKOVÁ, *Rudolfínští mistři*, 2014, s. 99.

Takovým příkladem může být i o něco pochmurnější portrét od Hanse von Aachena. Podobizna císaře Rudolfa II. je oděna v černých šatech a perem vystupujícím z klobouku. Výraz císaře je unavený z let vlády a předcházejících událostí jeho života, slovy publikace Thomase Fuseniga: *v té době už měl Rudolf II. šťastná léta svého života za sebou.*²¹⁸ Portrét je *nejautentičtějším z desítek až stovek portrétů Rudolfa II. a zachycuje podobu Rudolfovy tváře v posledních letech života.*²¹⁹ Toto tvrzení podporuje i fakt, že byl Hans von Aachen jedním z nejdůvěrnějších lidí samotného císaře. Malíř tak zachytil zřejmě aktuální a skutečný stav svého panovníka, nikoli pak jako obdivovatele věd, nadpozemskou bytost doplněnou alegorickými motivy či odkazy na antickou kulturu a vzdělanost. Podle Thomase Fuseniga je tak Rudolf II. vyobrazen, jak z *obrazu shlíží na diváka unavený, melancholicky působící muž*²²⁰, který jeví známky pokročilejšího věku a únavy.

Rudolf II.²²¹
Hans von Aachen, 1603-1604

Erbovní privilegium neznáme české osoby,
Rudolf II.²²²

²¹⁸ Thomas FUSENIG (ed.), *Hans von Aachen (1552–1615)*, 2010, s. 186.

²¹⁹ Tamtéž, s. 186.

²²⁰ Tamtéž, s. 186.

²²¹ Dostupné online ke dni 01.03.2023 na: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Hans_von_Aachen_-_Portrait_of_Emperor_Rudolf_II.jpg

²²² Eliška FUČÍKOVÁ, *Rudolfínští mistři*, 2014, s. 98.

Mezi další výtvarné ztvárnění Rudolfa II lze zařadit jeho busty z let 1603 a 1607. *Od manýristické idealizace k zachycení reality a věcnému výrazu v sochařství zraje Nizozemec Adriaen de Vries. Tento vývoj lze vysledovat např. srovnáním panovnických bronzových bust.*²²³

Rudolf II.²²⁴
Adriaen de Vries, 1603

Rudolf II.²²⁵
Adriaen de Vries, 1607

Jak můžeme vidět při porovnání děl, Rudolf II. je v roce 1603 představován jako muž v plné síle a ve vojenské zbroji.²²⁶ Jeho ramena a vzpřímený pohled jsou výrazem dobré fyzické zdatnosti. Naproti tomu o čtyři roky mladší dílo vlivem umělecké ideje zachycení věrné reality Adriaena de Vriese představuje Rudolfa II. v již postarším věku, se svěšenými rameny a vráskami, byť stále oděného a stylizovaného jako nositele vojenských zásluh.

Snad nejvýznamnějším a bezpochyby nejznámějším obrazem, který má zpodobňovat Rudolfa II., je ale právě ten od Giuseppa Arcimbolda – Rudolf II. jako Vertumnus. Rudolf II. je jako antický římský, původně etruský, bůh sadů a ovoce, který vládl nad změnami ročních období, je pokládán za boha proměn v přírodě i v lidském

²²³ Jiří VANĚK, *Dějiny umění ve výtvarné kultuře západní tradice*, Praha 2015, s. 188.

²²⁴ Dostupné online ke dni 1.3.2023 na: <https://www.habsburger.net/en/media/adriaen-de-vries-bust-emperor-rudolf-ii-1603>

²²⁵ Dostupné online ke dni 1.3.2023 na: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Hans_von_Aachen_-_Portrait_of_Emperor_Rudolf_II.jpg

²²⁶ Jiří VANĚK, *Dějiny umění ve výtvarné kultuře západní tradice*, Praha 2015, s. 188.

životě²²⁷. Význam tohoto obrazu nalezneme v poetickém vyjádření básně od Dona Georgia Comaniniho, v českém překladu:

*..., kdys ve starověku v básních
jméno Vertumnus dali,
a nespátíš-li při zkoumání
ošklivost, jež mne činí krásným,
nejspíš nevíš, že ošklivost
předčí každou krásu...*

*Tak skoro jako zvíře
Hrdě a živě a dokonale
Vlnící se pusté masy
Jako z mateřského lůna
Požehnaného plodností...*

*Jeho okatou tváří
Je hvězdnatý Olymp...*

*Hrozny visí měkce zakulacené,
jsou paprscitým štětcem slunce...
tu září, měsíc Dionýsův.*

*...zdobnou vlnu tváře,
Dlouhou a ostrou a jemnou na omak,
Kterou často prsty hravě
Popadá a kroutí a hladí
A jak řasy zvedá vzhůru,
Kde je ten, kdo si troufne
Se mnou soupeřit?²²⁸*

Báseň představuje Rudolfa II. jako silného a vznešeného panovníka (*Kde je ten, kdo si troufne, se mnou soupeřit?*) a odkazuje přitom k postavám antické mytologie,

²²⁷ Bořek NEŠKULDA, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*, Praha 2004, s. 203.

²²⁸ Werner KRIEGESKORTE, *Arcimboldo*, 2003, s. 46-47.

jakými jsou *Zeus*, *Jupiter* nebo samotný *Vertumnus*²²⁹. Dále ve verších – *jeho okatou tváří, je hvězdnatý Olymp* – autor připisuje císařovi nadpozemské postavení, které je hodno sídly řeckých Bohů. Básník zároveň rozebírá jednotlivé prvky obrazu a připisuje jim různé vlastnosti. Například o melounu praví:

... *dívej se na letní plod melounu:*
Když štěká pes na nebe,
a když svůj horkodechý řev,
tam shora rozplameněný lev
nám tady dole nechává znát ...
v jeskyni, v hospodě plné hojnosti,
na břehu, u pramene,
*osvěžuje vyprahlá hrdla*²³⁰

Celé básnické dílo oslavuje Rudolfovu až astrální bytost. Panovník je opěvován pro své cnosti a vlastnosti, které z něj činí dokonalého vládce.

Jeho obraz je koncipován sestavením prvků v jeden celek, tzn. je složen z jednotlivých plodů: vinných hroznů, jablek a hrušek, okurek, dýní a ředkviček. Kolem hlavy má císař obilný věnec a nad uchem kukuřice. Autor využil i další druhy ovoce a zeleniny, které ve svém celku tvoří portrét Rudolfa II. Tento způsob ztvárnění vychází ze staré filozofické myšlenky *jednoty mikrokosmu a makrokosmu*²³¹. Jak uvádí odborné publikace: *Zcela pravděpodobné je, že Arcimboldo, stejně jako Platón, viděl celý vesmír, lidstvo, živočichy a rostliny jako jednotný celek*²³², a že s tímto myšlenkovým postojem ke své tvorbě také přistupoval. Alegorie, kterou malíř pro svůj obraz *Rudolf II. jako Vertumnus* využil, v sobě skrývá právě takové prvky, které jsou patrné z Camaniniho básně – propojení přírodního světa s tím lidským, odkazy na antickou kulturu a motiv *alchymistické proměny, malíř v nich napodobuje tvůrčí proces skladby v přírodě*.²³³

Dílo se tak stává zpodobněním boha Vertumna v osobě císaře, který vládne nad přírodou a živly, svými poddanými, zajišťuje mír v zemi a přináší úrodu. Jde o jedno

²²⁹ Werner KRIEGESKORTE, *Arcimboldo*, 2003, s. 46-47.

²³⁰ Tamtéž, s. 47.

²³¹ Jiří VANĚK, *Dějiny umění ve výtvarné kultuře západní tradice*, Praha 2015, s. 179.

²³² Tamtéž, s. 179.

²³³ Jiří VANĚK, *Dějiny umění ve výtvarné kultuře západní tradice*, Praha 2015, s. 182.

z nejvrcholnějších Arcimboldových děl, které oslavuje Rudolfa II. jako vznešeného, majestátního a mystického panovníka, svrchovaného vládce nad vším živým.

Rudolf II. jako Vertumnus²³⁴,
Giuseppe Arcimboldo, 1590-1591

O výsledné podobě zachycení císaře rozhodovala především pravidla stylizace diktovaná císařským dvorem Rudolfa II. tak nacházíme na mnohých obrazech majestátního, jako vojevůdce anebo člověka skrytého v alegorickém tématu.

Postupem doby se na rudolfínském dvoře prosadily alespoň jisté realistické tendence, ty však zobrazování Rudolfa II. podstatněji neovlivnily. Císařský dvůr navíc disponoval desítkami pracovníků, jejichž úkolem bylo vytváření kopií stylizovaných vyobrazení panovníkovy osoby. K posunu od stylizace k realističtějšímu docházelo až v pozdějších letech Rudolfovy vlády.

²³⁴ Dostupné online ke dni 18.5.2023 na:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vertumnus_%C3%A5rstidernas_gud_m%C3%A5lad_av_Giuseppe_Arcimboldo_1591_-_Skoklosters_slott_-_91503.tiff

U zachycení Rudolfa II. v podobě panovníka a vojevůdce se setkáváme s podstatnými rozpory ve vztahu k historické skutečnosti. Císaře lze považovat za panovníka, který se ve svém životě věnoval diplomatickým otázkám (vyjma etap, kdy jej sužovaly recidivy nemoci), nicméně nikdy se osobně žádné bitvy neúčastnil, a tak jeho zobrazování na koni s kopím v ruce, či jiné obrazy, které jej uvádějí, jako vítěze nad Turky, nekorespondují s realitou. Jedná se tak opět o stylizaci, prezentaci císařského dvora a císaře samotného směrem k veřejnosti, která má upevnit panovnickou moc a šířit císařovo dobré jméno.

V závěru lze konstatovat, že výtvarné umění přistupuje k zachycení osobnosti císaře Rudolfa II. v závislosti na požadavcích soudobého císařského dvora i samotné Rudolfovy osobnosti. Vznikající díla byla ovlivněna dobovou stylizací a předurčena k reprezentaci dvora, nelze je proto vnímat jako obraz skutečnosti. Stejně tak pozdější zachycení Rudolfa II., které se vyznačuje větší mírou realismu, plnila reprezentativní funkce a jejich hlavním účelem bylo ztvárnění panovníka, monarchy, který vládne svrchovanou mocí nad zeměmi, pro které je pomazaným králem. V tomto směru lze za tyto práce považovat i alegorický portrét Rudolfa II. od Giuseppe Arcimbolda, který vyobrazuje císaře jako nadpozemskou bytost oplývající božskými vlastnostmi a nejvyššími cnotmi.

6. FILM A RUDOLF II.

Rudolf II. se objevuje v řadě filmů²³⁵ či jsou zmínky o něm častými v mnohých dokumentech. Pro účel této práce jsem však využil pouze tyto snímky: *Císařův pekař - Pekařův císař*, *Dějiny udatného českého národa* díl 56 (*Rudolf II.*), díl 57 (*Astronomové na dvoře císaře Rudolfa II.*) a 58 (*Golem*) a historický dokument *Habsburkové* vytvořený pro Českou televizi, díl 2/7, *Po drahách hvězd*.

Známé dvoudílné zpracování *Císařův pekař - Pekařův císař* jsem zvolil, neboť se jedná o jedno z nejznámějších filmových děl, které se císaře Rudolfa II. týkají. Toto zachycení Rudolfa II. se podílelo na vytvoření obecného obrazu Rudolfa II., který existuje v historickém vědomí mnoha lidí. Jeho divácký vliv je nesporný. *Dějiny udatného českého národa* byly zvoleny proto, neboť se toto dílo využívá ve výuce dějepisu na základních školách (zachycuje ve zkratce celé dějiny Českých zemí od pravěku po moderní dějiny) a bylo také vysíláno na televizních stanicích, které se vyznačují velkou sledovaností. Mohlo tak větší měrou spoluutvářet obraz tohoto císaře ve vědomí laické veřejnosti. Dokument České televize *Habsburkové* byl vybrán, protože se jedná o dokumentární sérii, která se snaží podávat fakta pomocí filmu a přibližovat tak historické dění širší laické veřejnosti i jinak než skrze odborné publikace, a to nepochybně zajímavou formou.

Ústředním motivem, který byl ve všech filmových zpracováních akcentován, je Rudolfův vztah k vědám a umění. Některé objasňují, že si tento vztah vypěstoval už během své výchovy ve Španělsku²³⁶. Převážně se ale císař jeví jako mecenáš, který věnoval většinu svého času právě podpoře umělců, alchymistů a astronomů, kteří pro něj pracovali. Společným jmenovatelem je pak také fakt, že více než skuteční vědci, kteří přicházeli s hvězdnými zákony anebo se věnovali studiu vesmíru, jsou vyzdvihováni ti, kteří Rudolfa II. klamali. Příkladem je opět Edward Kelley, který měl pro císaře vytvořit andělskou bytost²³⁷. Sám Rudolf II. velkými finančními prostředky takové vědce podporoval. Císař je vyobrazen s jeho vášní k oborům²³⁸, kterým důvěřoval, že dovedou proměnit kov ve zlato, vyrobit elixír mládí anebo kámen mudrců²³⁹. Není však vyobrazen

²³⁵ *Golem* (1936), Duvivier J.; *Golem a tanečnice* (1917); *Pražské noci* (1968), Makovec M.; *Maharal - Tajemství talismanu* (2006), Jandourek P.; *Nezbedný bakalář* (1946), Vávra, O., etc.

²³⁶ *Habsburkové*, Česká televize, díl 2/7, *Po drahách hvězd*

²³⁷ *Císařův pekař - Pekařův císař* (1951), 47 min. 45s.

²³⁸ Astrologie, astronomie, alchymie, umělecké umění, aj.

²³⁹ *Dějiny udatného českého národa*, 56, 1min. 10s.

jako panovník, který *dohlíží nad striktně vědeckými postupy a chválí si výsledky práce, kterou financuje, nýbrž s vyobrazením, které panovníka zesměšňuje.*²⁴⁰ Žádný z těchto vědeckých pokusů se nikdy nepovede přivést do zdárného konce a císař je tak dále nucen financovat vědce, kteří využívají jeho důvěřivosti.

Je nám mj. předáván obraz panovníka, který se za špatně provedenou *práci dokázal mstít*²⁴¹. Někdy hrozí tresty, jindy dokonce předhozením lvům. V žádném případě však lhář nedojde trestu a dále pracuje pro císaře, který věří, že se už příští pokus vydaří. Nechybí ani obraz, kdy císař odmítá plnit své panovnické povinnosti, ale zároveň je ochoten diskutovat o *Tychonu de Brahe, jeho požadavku a nechá mu pořídit čočku do hvězdářského dalekohledu*²⁴², kterou vědec pro svou práci požaduje. Mimo jiné se nám Rudolf II. jeví jako člověk, který vědám vůbec nerozumí. V *některých filmových zpracováních*²⁴³ to dokonce sám přiznává, a nechává tak ze sebe dělat hlupáka, který si nechá namluvit první poslední.

Magistr Kelley během jednoho ze svých neúspěšných pokusů²⁴⁴

Příkladem by pak mohl být jeden z císařových vědců, který v *kunstkomoře pálí švestkovici pod záminkou alchymistického pokusu. Mluví cizí, smyšlenou, řeč*²⁴⁵, a císař tak nemá možnost porozumět, o čem mluví, nicméně jej nechává dále při práci a pochvaluje si ji. *Přesto že se nám kunstkomořa vždy vyjevuje jako místnost, kde byl*

²⁴⁰ Císařův pekař - Pekařův císař (1951), 33-35 min.

²⁴¹ Tamtéž, 6min. 19s.

²⁴² Tamtéž, 15 min. 45s.

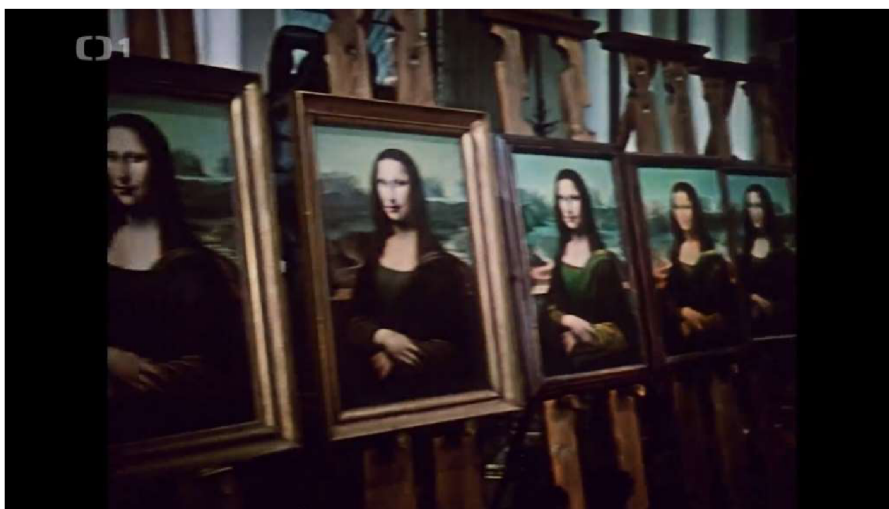
²⁴³ Tamtéž 15min. 6s.

²⁴⁴ Dějiny udatného českého národa, 56, 1min. 21s

²⁴⁵ Císařův pekař - Pekařův císař (1951), 13-35 min.

neskutečný nepořádek a chaos, vzbuzuje v divákovi pocit, že se jednalo o jedno z *Rudolfových nejvzácnějších míst, které rád navštěvoval*.²⁴⁶ Všechno tento klam a zdánlivý dojem, že se jedná o skutečnou vědeckou laboratoř, potvrzuje scéna z filmu *Císařův pekař*, tj. dialog Kelleyho a císařského hvězdopravce, kteří si navzájem sdělují své prohřešky a tresty, které by je čekaly v jiných zemích za jejich „vědecké bádání“. Rudolfova posedlost vším nadpřirozeným a zejména magií, především pak elixírem mládí, je pojmána jako úchylka, jako důsledek císařových psychických onemocnění společně s jeho zvláštní, divnou a zuřivou povahou.

Nejinak je tomu u umění. Císař je sice vyobrazen jako člověk, který se v umění vyzná, anebo alespoň s velkou důležitostí popisuje jednotlivé obrazy a oceňuje jejich uměleckou hodnotu. I zde se ale setkáváme s císařem, který dokázal státní pokladnu zadlužovat, protože nakupoval vše, co mu, byť jen zdánlivě, umělecký předmět připomínalo. V oblasti výtvarného umění jsou zmiňováni ti nejlepší umělci dané doby – Arcimboldo, Aachen, aj. Nicméně i co se umění týče, je divák konfrontován s několika scénami, které nejsou pro císaře lichotivé. Kupříkladu scéna, kdy se prochází po prostorách Pražského hradu, sbírkou uměleckých předmětů, a *komentuje desítky obrazů Mony Lisý slovy, že by se rád zbavil padělků, nicméně není schopen rozpoznat napodobeninu*²⁴⁷ od originálu.

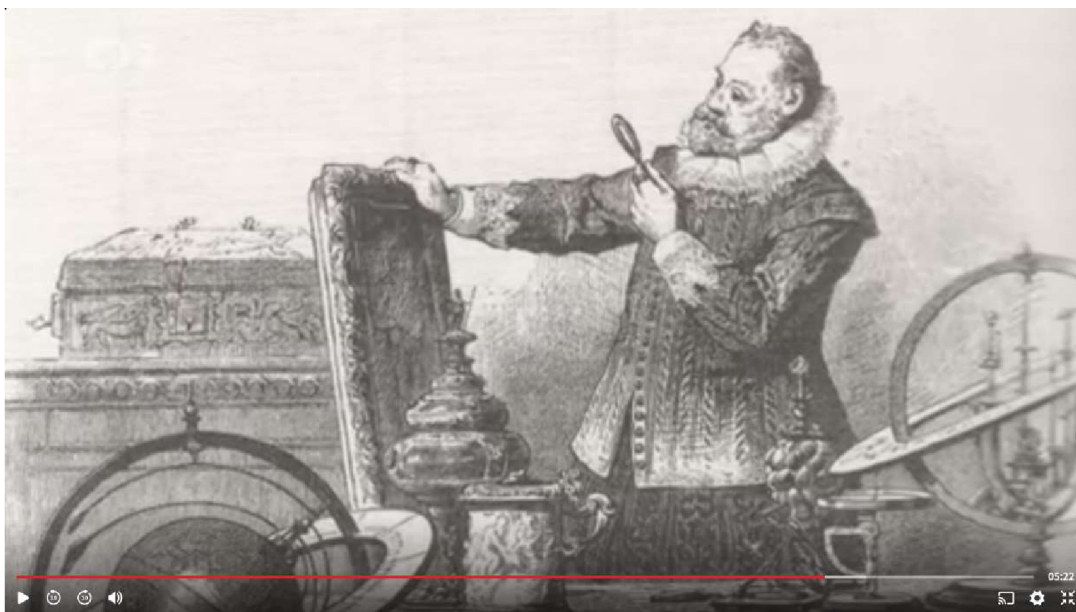
Rudolfova sbírka uměleckých předmětů: několik děl Mony Lisý²⁴⁸

²⁴⁶ Dějiny udatného českého národa, 56, 1min 05s; Rudolf II. je vyobrazen jako panovník, který se od vladařských povinností utíkal do své kunstkomory a ke svým uměleckým sbírkám

²⁴⁷ Císařův pekař - Pekařův císař (1951), 15 min. 9s

²⁴⁸ Tamtéž, 15 min. 6s.

Císař je představován jako člověk, který se svými často se opakujícími záchvaty zuřivosti přímo vyznačoval. Ať se již jednalo o film hraný anebo dokument, nikdy nechybí zmínky o tom, jak dokázal Rudolf II. zuřit a zneprzyjemňovat svému okolí být v jeho přítomnosti. Byť je zpočátku zachycován jako inteligentní mladý hoch, který byl *nadaný nejen v oblasti umění a věd, ale také cizích jazycích anebo jízdě na koni či lovu*²⁴⁹, stává se z něj s postupujícím věkem, člověk, který se nedokáže sebeméně ovládat.

Rudolf II. znázorněný se zájmem o vědu a umění, všeobecně vzdělaný panovník²⁵⁰

Rudolfův život provází *chronická nedůvěřivost – zvláště pak k příslušníkům své vlastní rodiny*²⁵¹. Ať se již jedná o zachycení osobnosti, který vychází z jeho portrétů, nebo o scény spojené s neovladatelnou zuřivostí, vždy se projevuje jeho tendence k nezvládnutí vlastních emocí. Několikrát je ve filmu Císařův pekař znázorněn jako zuřivý muž, který rozbíjí předem připravené vázy, *křičí na všechny přítomné a nedokáže se ovládat*²⁵². Divák se však seznamuje také se skutečností, kdy Rudolf II. nedokázal *ve své zuřivosti vydržet dlouho*²⁵³. Z klidné diskuse dokáže znenadání vyskočit a proklít celý svět, vzápětí se ale mění v milého postaršího muže, který dokáže říkat líbezná slova a přeje si, aby se poddaní vrátili, neboť nechce být sám. Samotu nezvládá, bojí se jí, ale

²⁴⁹ Habsburkové, Česká televize, díl 2/7, *Po drahách hvězd*, 20min. 50s.

²⁵⁰ Tamtéž, 20min. 53s.

²⁵¹ Tamtéž, 22min. 15s.

²⁵² Císařův pekař - Pekařův císař (1951), 6min. 19s., 12min. 6s., 23min. 28s., aj.

²⁵³ Císařův pekař - Pekařův císař (1951), 1h. 07min. 35s., aj.

zároveň neprojeví důvěru jedinému člověku. Dokáže trávit dlouhý čas v kunstkomoře nebo *místnosti se sbírkou svých děl, opijet se, povídat*²⁵⁴ si sám pro sebe, zuřit ale také naříkat. Je vyobrazen jako pomatený stařík, *který si nepamatuje „kolikátý“ vlastně je a musí mu to být připomínáno*²⁵⁵, ale zároveň člověk nadšený do vědy, který je ochoten věnovat svůj čas a píli cíli, který si stanovil.

Rozzuřený císař Rudolf II. kvůli bolesti zubů ničí vázu, v pozadí je služebnictvo, které má připravené další kusy ke zničení²⁵⁶

²⁵⁴ Císařův pekař - Pekařův císař (1951), 44 min. 20s.

²⁵⁵ Tamtéž, 11min. 4s.

²⁵⁶ Tamtéž, 10min. – 10min. 30s.

Panovnické povinnosti jsou v osobě tohoto císaře také zmiňovány. Nejednalo se však o císaře a panovníka, který by svými politickými rozhodnutími a nařízeními měnil světové dějiny, *nýbrž o člověka, které své povinnosti přenechával na jiných*. Nejen, že je tato jeho vlastnost zmíněná ve všech filmech či dokumentech, které byly využity, ale zároveň se z tohoto přístupu stává příčina zneužívání jeho *nezájmu v oblasti politiky*²⁵⁷. Nejen, že je jeho bratr Matyáš následně jmenován hlavou Habsburské rodiny, *což císař nese velmi nelibě*²⁵⁸, ale i vlastní rádčové, kteří měli vladařské povinnosti za svou agendu, svou práci nevykonávali dobře, resp. ji využívali pro své vlastní zájmy. Několikrát je nám císař představován jako člověk, který se panovnickým listinám ani nevěnoval a podepisoval je okamžitě a bez přečtení²⁵⁹ jenom proto, aby se mohl co nejdříve věnovat svým zálibám. Rádčové tak zneužívají jeho nezájmu a snad churavě myslí pro svůj vlastní prospěch a vedou tak zemi k nespokojenosti poddaných, kteří na této skutečnosti trápí nejvíce. Ať se již jedná o náboženské otázky, které tou dobou burcovaly Evropu, *válku s Turky*²⁶⁰ nebo nedostatek obživy – vždy je císař stavěn do světla nezúčastněného, toho, kterého se to vlastně netýká, nejeví jediný zájem se v těchto věcech angažovat.

Rudolf II. vyhýbající se svým vladařským povinnostem²⁶¹

²⁵⁷ Habsburkové, Česká televize, díl 2/7, *Po drahách hvězd*, 20min. 50s.

²⁵⁸ Tamtéž, 24min. 15s.

²⁵⁹ *Císařův pekař - Pekařův císař* (1951)

²⁶⁰ Habsburkové, Česká televize, díl 2/7, *Po drahách hvězd*, 24min. 10s.

²⁶¹ *Dějiny udatného českého národa*, č. 57, 35s.

V oblasti milostných vztahů je naopak císař vyobrazován jako člověk, který byl velmi aktivním. Nechybí taktéž zmínky o Kateřině Stradové. Povětšinou se setkáváme se ženou, která byla ve vztahu dominantní a císař se před její osobou snažil ovládat. Typická vlastnost – *nespočet milostných vztahů*²⁶² – je však stále aktuální. Rudolf je panovníkem, který měl *mnoho nemanželských dětí*²⁶³ a byť se o všechny materiálně postaral, nikdy ani jedno neprohlásil za legitimní. S touto kapitolou jeho života se také pojí jeho vztah k manželství. Císař je totiž člověkem, který nemá na manželství pozitivní pohled. K jeho nespočtu konkubín, které jsou ve filmech také zmiňovány, se váží různé zážitky z mladších let, *kdy skákal z okna, když se vrátil manžel jedné z žen*²⁶⁴. Císař nicméně i jako postarší muž nezanechává své mladistvé nerozvážnosti a pouští se do různých dobrodružství pro kousek fyzického potěšení.

Zmínky o tom, že se Rudolf II. zasloužil o skutečnost, že se Praha stala opět sídelním místem císaře, jsou ve filmech méně akcentovány. Obecně se ale s touto informací divák seznamuje, třeba slovy *Praha se stala ještě magičtější a kouzelnější, než jakou je dnes.*²⁶⁵

Rudolf II. opojen alkoholem hovoří s neživým golemem, přemlouvá jej, aby se probudil a poslouchal císařovy rozkazy²⁶⁶

²⁶² Habsburkové, Česká televize, díl 2/7, *Po drahách hvězd*, 22min. 30s.

²⁶³ Tamtéž, 22min. 45s.

²⁶⁴ *Císařův pekař - Pekařův císař* (1951), 1h. 15min. 15s.

²⁶⁵ *Dějiny udatného českého národa*, č. 58, 12s.

²⁶⁶ *Císařův pekař - Pekařův císař* (1951), 44min. 19s.

Posledním a velice opakovaným tématem, kterému se všechna filmová zpracování²⁶⁷ týkající se Rudolfa II. věnují, je bájný mýtus o golemovi. Tato nadpřirozená bytost, která oplývá nevidanou silou, je pro císaře velmi atraktivní. Obraz panovníka je formován směrem k vědám a magii, pro které měl Rudolf II. takovou slabost. *Císař dokáže zuřit, být nepřičetný a zdá se, že se neovládá, když se nedaří golema oživit*²⁶⁸. Samotné pátrání po bájném golemovi je vyobrazeno z hlediska alchymie – konkrétně černé magie. Panovník se zdá zaslepen svými představami, svými přesvědčeními. I když je golem ve filmu znázorněn, nechybí komický podtext²⁶⁹, který z Rudolfa II. dělá šílence. Samotný golem je vyobrazen s nádechem nadpřirozena a nemožného, tudíž trpí i obraz panovníka, který je pro svou vášeň a víru znevažován až zesměšňován.

Komparace filmového zpracování císařovy osoby a poznatky odborné literatury poskytuje hned několik nesrovnalostí s historickými skutečnostmi. Film ztvárňuje panovníkovo chování v důsledku psychického onemocnění, zpravidla však nevysvětluje, že se jednalo o důsledky rodové nemoci a důsledky nezřízeného sexuálního života. Obraz Rudolfa II. tak působí dojmem šíleného vládce, který se nikterak nevěnoval panovnickým záležitostem a všechen svůj volný čas věnoval svým zálibám. Chybí tak ztvárnění panovníkových úsilí z počátku jeho vlády, nebo zájem o rakousko-turecké války, ve kterých se jako vládce angažoval.

Dále se filmová adaptace tématu panovníkova života zaměřuje na Rudolfovy nezávazné milostné vztahy, zatímco vynechává fakta o císařových dětech, o které bylo postaráno a pečováno. Vzniká tak domněnka o jeho nespoutaném milostném životě, který si nedokázal císař uspořádat, zatímco jeho trvalý vztah s Kateřinou Stradovou je postaven na vedlejší dějovou linii.

Umění a vědy jsou tím, co ve vztahu k Rudolfovi filmové snímky nejvíce akcentují. Nicméně i tady je opomíjena jeho vysoká inteligence a neschopnost odhalit podvodné jednání lidí kolem sebe, tj. alchymistických pokusů. Vzniká tak mj. podoba císaře, který byl jediným na císařském dvoře, který těmto postupům věřil. Neobjevuje se zde žádný náznak způsobu nazírání na svět typický pro tehdejší dobu a nevyskytují se zde ani osoby, které by s panovníkem jeho víru, nejen alchymistická bádání, sdíleli.

²⁶⁷ Ta, která byla využita pro tuto kapitolu.

²⁶⁸ *Císařův pekař - Pekařův císař* (1951), 44-46. min.

²⁶⁹ *Císařův pekař - Pekařův císař* (1951), Služebník panovníka má zabít v magickém rituálu štěně, toho však není pro jeho roztomilou tvář schopen. Úkolu se ujme císař, který však se zavřenýma očima omylem bodne mečem svého sluhu – k zabití štěněte tedy nedojde.

Rudolf II. je ve filmu vyobrazen jako císař, který sbíral mnohé předměty, a to nejen umělecké, a z jeho sbírek se stával soubor zbytečností. Ani zde nevzniká obraz překrývající se s realitou. Jsou opomenuty jeho zásluhy na vytvoření jedné z největších uměleckých kolekcí, včetně sbírek netradičních věcí pocházejících ze všech koutů tehdy známého světa. V samém závěru lze říci, že se filmová zpracování obvykle zaměřují na vyobrazování císařových slabých stránek a zcela pak opomíjejí ty silné.

7. RUDOLF II. V POČÍTAČOVÝCH, ÚNIKOVÝCH A DESKOVÝCH HRÁCH

Rudolf II. se v počítačových hrách objevuje jen velmi zřídka. Pověštinou se jeho jméno objeví pouze jako zmínka panovníka, který vládl nad českými zeměmi a Svatou říší římskou. V takovém případě se jedná o několik strategických her²⁷⁰, které se netýkají historie českých zemí, nýbrž zemí „západního světa“. Dokonce, ani když si hráč vybere možnost, že volí hru za země střední Evropy, mimo jiné i české země, není v průběhu hry seznamován s Rudolfem II. více než s jeho jménem. Obecně tedy počítačové hry mnohé o Rudolfovi II. nepředávají. Rudolf II. je v nich v drtivé většině nezúčastněnou osobou, a to i v dobách, ve kterých vládl. Jsou však takové hry, kde má hráč možnost se o tomto císaři dozvědět více informací, než jeho tituly a země, nad kterými držel tou dobou svrchovanou vládu.

Do tohoto typu bychom mohli zařadit hru *Civilisation VI.*, která provází hráče od doby kamenné po dobu digitální. Hráč se může setkat s Rudolfem II v době, kdy vládl Svaté říši římské jako titulovaný císař. V její encyklopedii, ke které má přístup každý z hráčích, se můžeme dozvědět informace, které zřejmě vývojáři považovali za nejdůležitější, resp. atraktivní. Během procesu hry Rudolf II. *přesouvá svůj dvůr do Prahy*²⁷¹ a *vytváří z nového císařského sídla centrum obchodu*²⁷². Hráč má dále přístup k informacím o tom, že *byla Praha přeměněna za jeho vlády v hlavní město učenosti a kultury*²⁷³. Nechybí ani zmínka o tom, že Rudolf II. financoval mnoho významných osobností té doby, konkrétně jsou zmiňováni: *alchymista John Dee, astronom Johannes Kepler a Tycho de Brahe a malíř Giuseppe Arcimboldo*²⁷⁴.

K Rudolfově osobnosti nejsou poskytnuty téměř žádné informace a jediné, co se dovídáme je, že byl *excentrický císař*²⁷⁵. Poslední zmínkou, kterou se hráč, pokud rozklikne políčko s encyklopedií hry, dozvídá, je skutečnost, že Rudolf II. měl *zvláštní názor na vyhlášení křížové výpravy na Osmanskou říši*²⁷⁶. Tato informace je doplněna větou, která věc více objasňuje: *protože, v Praze, kde je dvě století sídlo české reformace,*

²⁷⁰ Mezi takový hry lze začadit: Europa Universalis IV nebo Age of Empires III

²⁷¹ Dostupné online ke dni 1.5.2023 na: [https://civilization.fandom.com/wiki/Prague_\(Civ6\)](https://civilization.fandom.com/wiki/Prague_(Civ6))

²⁷² Tamtéž

²⁷³ Tamtéž

²⁷⁴ Tamtéž

²⁷⁵ Tamtéž

²⁷⁶ Tamtéž

by vyhlášení křížové výpravy mohlo pobouřit poddané (neboť české země již sílu kruciáty v době husitských revolucí zažily).²⁷⁷

Druhou počítačovou hrou, kde se můžeme s Rudolfem II. setkat, je *Assassin's Creed 4*. Jistou zajímavostí, která není během hry nijak objasněna, je Arcimboldův obraz Rudolfa II. jako Vertumna. Tento obraz se během hry zjeví hráči, který však není nijak dále informován, proč je s tímto dílem konfrontován. Jedná se zjevně o dekoraci hry, která dotváří herní atmosféru.

Rudolf II. jako Vertumnus. Obraz, který se hráči zjeví během příběhu²⁷⁸

O samotném císaři se hráč žádné informace explicitně nedozvídá, nejsou mu poskytnuty, a vytváří si je tak pouze na základě nepřímých zjištění. Setkává se tak s *Edwardem Kelleyem*, který je představován jako poddaný Rudolfa II. a jako člověk, který pro něj, *společně s Johnem Dee*²⁷⁹, pracuje. *Edward Kelley slibuje Rudolfovi II., že mu dokáže vytvořit z kovu zlato*²⁸⁰, načež se mu tento slib nepodaří splnit, a proto je Rudolfem II. *uvězněn*²⁸¹. Edwardu Kelley se z *domácího vězení podaří uprchnout*²⁸² a dostane se do

²⁷⁷ Dostupné online ke dni 1.5.2023 na: [https://civilization.fandom.com/wiki/Prague_\(Civ6\)](https://civilization.fandom.com/wiki/Prague_(Civ6))

²⁷⁸ Informace dostupné k obrazu v encyklopedii hry (A magnificent surreal portrait of the Holy Roman Emperor Rudolf II, painted in the sixteenth century by the singular Giuseppe Arcimboldo. Note what appears to be a Paris Japonica bloom in the fore. Taken from the collection of Peter Beckford.): Dostupné online ke dni 1.5.2023 na:

https://assassinscreed.fandom.com/wiki/Database:%22Vertumnus,_a_Portrait_of_Today%22

²⁷⁹ Dostupné online ke dni 1.5.2023 na:

https://assassinscreed.fandom.com/wiki/Rudolf_II._Holy_Roman_Emperor

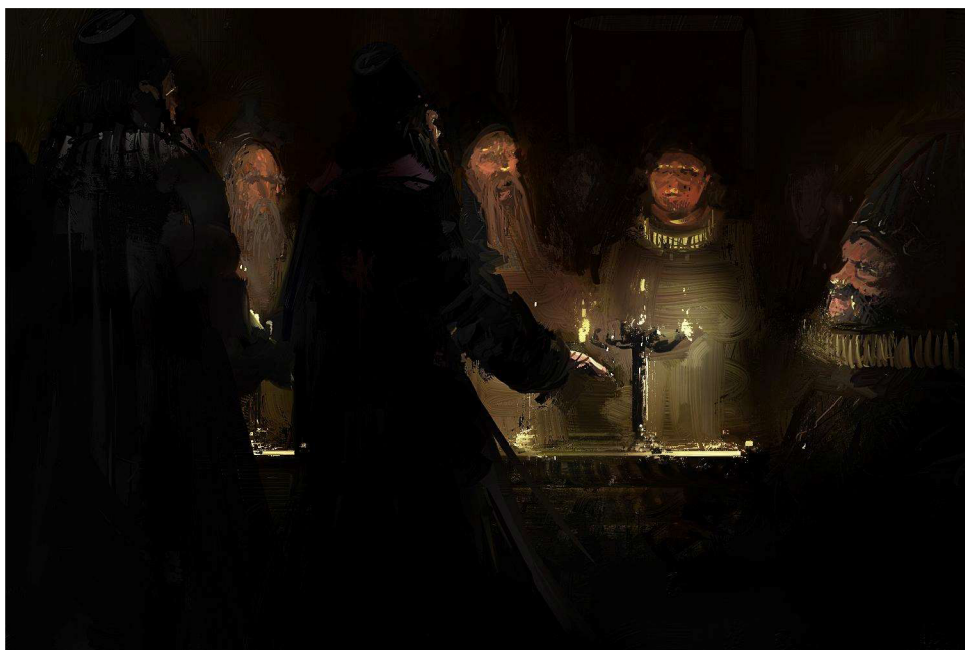
²⁸⁰ Tamtéž

²⁸¹ Tamtéž

²⁸² Tamtéž

přítomnosti Rudolfa II., kterému dává nové sliby, jimž *opět uvěří*²⁸³. Samotné uvěznění je ve hře silně akcentováno, neboť se opakuje několikrát. Jednou byl, dle hry, *uvězněn dokonce na tři roky*²⁸⁴. Z těchto informací si tak hráč může vytvářet dojem, že Rudolf II. věřil v nadpřirozené věci a důvěřoval lidem, kteří ho klamali. Časté vězení, ve kterém Kelley končil, je také indikátorem, že císař se za nesplnění slibů mstil. Signalizuje ale mj. ale také skutečnost, že se císař nechával vždy novými sliby a lidmi, kteří mu skrze své intriky namluvili nemožné, zlákat.

Poslední zmínka, která se týká Rudolfova života, se věnuje tématu golema. Golem je zde vyobrazen jako *nadpřirozené stvoření*, které svou silou *ničí město Prahu*²⁸⁵. *Edvard Kelley* je spolu *s dalšími vědátory* z okruhu kolem Rudolfa II. *pověřen*²⁸⁶, aby se tohoto monstra zbavil. Je tak otázkou, zda si hráč vytvoří dojem, že mnoho svých povinností přenechával Rudolf II. týmu svých alchymistů a sobě nejbližších lidí pohybujících se na císařském dvoře, kterým bezmezně důvěřoval.

Rudolf II. (vpravo) se svými alchymisty²⁸⁷

²⁸³ Dostupné online ke dni 1.5.2023 na:

https://assassinscreed.fandom.com/wiki/Rudolf_II._Holy_Roman_Emperor

²⁸⁴ Tamtéž

²⁸⁵ Tamtéž

²⁸⁶ Tamtéž

²⁸⁷ Tamtéž

Další možností, jak se může člověk s Rudolfem II. seznámit, jsou únikové hry. Tento způsob zážitku a poznání, stejně jako počítačové hry, přináší jen velmi málo konkrétních a historicky cenných poznatků, neboť se jedná o kusé informace bez uvedení do dobových souvislostí a kontextu císařova života. Hráči se nicméně mohou setkat s takovou možností na několika místech. Takové únikové hry je možné si zahrát v Brandýse nad Labem nebo Českém Krumlově. Tento způsob zážitku je koncipován jako *hra, při níž jsou její účastníci uzavřeni v místnosti (či místnostech), kde společně plní jednotlivé úkoly, které vedou k vyřešení celého případu.*²⁸⁸

V Brandýse nad Labem jsou aktéři situováni do prostředí samotného zámku, který měl císař v oblibě a kde trávil mnoho času, a mají za úkol vyřešit hádanku, kde nechal Edward Kelley ukrytý svůj poklad, než byl za své *nečestné praktiky dopaden*²⁸⁹. Císař Rudolf II. je tu znázorněn jako *velmi důvěřivý* panovník, který nechal na svém dvoře pracovat alchymisty, co využívali jeho víry ve výrobu zlata z kovu. Kelley je zde v souvislosti s císařem vyobrazen právě jako ten, kdo panovníka obelhával, nicméně byl *neopatrný* ve svém počínání a *byl vsazen do žaláře.*²⁹⁰ Než během samotné hry, tak spíše přes popis, který je hráčům na internetových stránkách přístupný anebo vstupními informacemi před samotnou hrou, si tak lze utvořit určitý obraz Rudolfa II., císaře, který byl přespříliš důvěřivý k těm, co mu byli nejbližší, které však, když mu došla trpělivost bez milosti poslal ze mříže.

V Českém Krumlově je možné projít hrou *Alchymistovo tajemství – Krumlov Escape Game*²⁹¹. Hráči zde řeší záhadu Rudolfova syna, který byl *uklizen*²⁹² do Českého Krumlova a jenž je znám pro vraždu sluhy. Nic se tedy přímo o Rudolfově osobě nedozvídáme, nicméně je nám podáván obraz Julia Caesara, který může v hráčích vyvolat řadu dalších otázek a třeba i touhu dozvědět se něco více o Rudolfovi II. a jeho synovi.

Deskové hry – *Putování Rudolfskou Prahou a Rudolf II. – S hvězdáři a alchymisty renesancí* – vyobrazují Rudolfa II. jako velkého mecenáše umění a věd. Hráči poznávají krásy Prahy, která tou dobou prožívala svou renesanci, setkávají se s největšími

²⁸⁸ Dostupné online ke dni 1.5.2023 na: <https://www.escapepoint.cz/co-je-unikovka>

²⁸⁹ Dostupné online ke dni 1.5.2023 na:

https://www.hrajunikovku.cz/detail/1636?gclid=CjwKCAjwiOCgBhAgEiwAju5whDulEjikFGLwv2B8gIWdWOZWUDhNrt9mv9p-2nkqi37EXFJ5k4YO9hoCflkQAvD_BwE

²⁹⁰ Tamtéž

²⁹¹ Dostupné online ke dni 1.5.2023 na: <https://mystero.cz/unikova-hra/alchymistovo-tajemstvi>

²⁹² Tamtéž

osobnostmi doby, ale také jsou konfrontováni s *pseudovědci*²⁹³, kteří Rudolfovi lhali. Na císaře si však mohou vytvořit ten názor, že se jednalo o velmi významného českého panovníka, který je *vzdělaný a zainteresovaný v nadpřirozemi*²⁹⁴. Rudolf II. je tak stavěn opět do pozice podporovatele osobností, kterými byli např. *Tycho de Brahe, Rabi Löw, Arcimboldo, Johannes Kepler*²⁹⁵ a další. Důraz je však kladen právě na nadpřirozeno a na věci nemožné. Rudolfova *touha získat kámen mudrců* anebo *nechat proměnit kov ve zlato*²⁹⁶, utváří obraz panovníka, který se svými myšlenkami často vzdaloval od reálného světa. Mimo jiné samotných instrukcí hry jsou mj. často zmiňováni právě *ti, kteří Rudolfovi lhali a pod záminkou všelijakých slibů ve stvoření nadpřirozených věcí žili na úkor státní pokladny*²⁹⁷.

V deskové hře *Putování Rudolfskou Prahou*, jsou hráči seznámeni s Prahou za Rudolfa II., která právě procházela jedněmi z nejlepších let své historie. Rudolf II. je představen jako ten, kdo měl přímou zásluhu na nespočtu nově postavených budov, na rozkvětu obchodu, věd a umění, které se provozovalo v silně tajemné až mystické atmosféře císařského sídla. Hráč se může skrze tyto hry seznámit mj. s fakty o probíhajících válkách Habsburků s Turky nebo s „Ivářkou“ Laurencianou Pylmannovou, která byla chovatelkou a pečovatelkou o Rudolfovy lvy. Hráč je nicméně seznamován spíše s dobou Rudolfa II., lidmi, kteří byli význační, městem jako takovým, bájemi a mýty, nadpřirozenými pokusy o stvoření kamene mudrců než přímo s osobou císaře.

Jedná se o hry edukativní a mají za cíl zmapovat a přiblížit hráči rudolfskou dobu, nicméně je více než patrné, že Rudolf II. se na její podobě podílel a spoluutvářel ji. Zval do Prahy vědce a umělce z celé Evropy, finančně podporoval alchymii a astrologii, nauky, které byly tehdy považovány za velmi cenné a atraktivní. Nechybí tak ani zmínky o golemovi a jeho nadpřirozené síle ani obraz Edwarda Kelleyho, který je ztvárněn jako jeden z největších podvodníků.

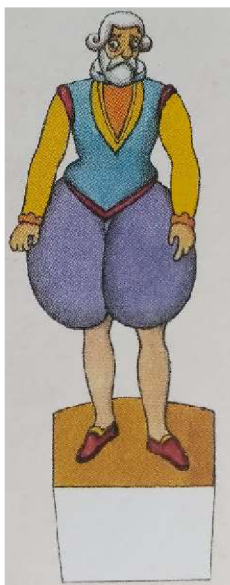
²⁹³ Dokument s pravidly hry, *Rudolf II. s hvězdáři a alchymisty renesancí*, s. 4. Dostupné online ke dni 1.5.2023 na: <https://www.zatrolene-hry.cz/spolecenska-hra/rudolf-ii-8053/k-stazeni/pravidla-dino-toys-cz-12751/>

²⁹⁴ Tamtéž

²⁹⁵ Tamtéž

²⁹⁶ Tamtéž

²⁹⁷ Tamtéž

1

4

2

3

Obrázek 1-3: Poddaní a služebníci v Rudolfových službách, herní figurky²⁹⁸

Obrázek 4: Postava Rudolfa II.²⁹⁹

Společnou charakteristikou her, ať ji počítačových, únikových anebo deskových, spojených se jménem Rudolfa II., je jejich orientace na císařovu zálibu ve vědách a umění. A právě i v této souvislosti lze říci, že se zaměřují na vlastnosti typické pro jeho pozdější období života, kdy byl císař již po několika atakách své nemoci. Rudolf je

²⁹⁸ Jiří MARTÍNEK, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017.

²⁹⁹ Tamtéž

vyobrazován jako přespříliš důvěřivý ke svému okolí a jako ten, který na svém dvoře zaměstnával podvodníky. Informují tedy o skutečnostech, které jsou pro císařský dvůr typické, avšak ne zcela pravdivě, resp. spíše povrchně bez využití hloubky známých poznatků. Upřednostňují pouze senzační momenty Rudolfova života.

Jisté rozdíly utváření císařova obrazu najdeme při porovnání únikových a počítačových her s deskovými. Deskové hry jsou edukativního charakteru a snaží se popisovat nejen slabé stránky císařského dvora. Poskytují také informace o tom, že Rudolf II. zaměstnával na svém dvoře i jedny z nejlepších umělců a vědců své doby, kdežto hry počítačové a únikové jsou více orientovány na sdělení šokujícího až pobuřujícího charakteru, které sebou nesou jména osob jako Edward Kelley či Rudolfův syn Julius Caesar d'Austria.

Při komparaci her a odborné literatury je také nutno zmínit, že při tomto způsobu nabývání informací o Rudolfovi II. se nemá člověk možnost dozvědět fakta týkající se císařova mládí, jeho způsobu vlády nebo angažmá v politickém dění. Stejně tak jsou zcela opomíjeny skutečnosti o Rudolfových milostných vztazích anebo duševní nemoci. Hráči jsou tak seznamováni pouze s obrazem císaře, který svou zálibou ve vědách a umění podporoval kulturní rozkvět Prahy a císařského dvora. Snadno tak může vzniknout dojem plný historických nesrovnalostí.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval tím, jak je císař Rudolf II. vyobrazen mimo odbornou literaturu a jaká nejčastější varianta tohoto obrazu je součástí vědomí laické veřejnosti. Zajímalo mě, jakým způsobem přistupuje nejen neoborná literatura, ale také výtvarné umění, film nebo uživatelsky oblíbené hry různého druhu k osobnosti tohoto císaře. Pokusil jsem se shromáždit materiál, který Rudolfa II. vykresluje a zprostředkovává jeho poznání mimo školní edukaci. S tímto materiálem jsem pracoval jako s prameny. Získané informace jsem podrobil komparaci s odborným názorem, pomocí kterého jsem se snažil odhalit, jak moc či málo se jednotlivé zdroje poznání shodují s historickou skutečností a reflektují ji.

Podařilo se mi zachytit fakt, že ne vždy dochází k respektování výsledků historického poznání. Zvláště u filmového zpracování či adaptace formou her (počítačových a únikových) často dochází ke zveličování kusých informací, které jsou bez zařazení do širších souvislostí pro poznání osobnosti Rudolfa II. v podstatě bezcennými. Podstatné součásti císařovy osobnosti a jejího působení, se tak k širší laické veřejnosti vůbec nedostanou. Často jsou také umělecké publikace zavádějící. I ty mají totiž tendenci hodnotit jen jednotlivé informace. Často tak dochází k tomu, že je zprostředkování závažných poznatků, např. Rudolfova podílu na uměleckém a vědeckém rozvoji Prahy minimalizováno a vytváří se obraz tajemného a záhadného vládce, který oplýval pouhým zájmem o okultismus a temnou magii. Nejinak je tomu u vykonávání panovnických povinností, které jsou v neoborných projevech omezeny na vyzdvižení absence císařových aktivit. Objevuje se tak tendence upínat se k těm obdobím, ve kterých císař trpěl silnými psychickými onemocněními a kdy nebyl v recidivách nemoci schopen plnit vladařské záležitosti.

Neoborný projev se tedy zaměřuje spíše na fascinující a ojedinělé charakteristiky Rudolfa II. a opomíjí tak nejen vliv historické doby a soudobého myšlení, ale také přehlíží ty informace, které jsou vládcům a lidem obecně společné. Vzniká tak poutavý až provokativní obraz vládce, který klade důraz na atraktivní až skandální informace na úkor historických faktů.

Bakalářskou práci a její závěr lze jako materiál využít během výuky dějepisu na základních či středních školách. Konkrétně pak nejen ke korekci znalostí žáků u osobnosti Rudolfa II., ale lze s ní také pracovat při projektovém vyučování o rudolfinské době,

samotném císaři či rodu Habsburků na českém trůně. Učitelé nabízí různé způsoby vyobrazování historické osobnosti a také popisuje slabé a silné stránky různých způsobů zdrojů informací, se kterými učitel při práci se žáky disponuje.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny:

1. Tištěné

- ANDĚL, Jaroslav, *Očima Arcimboldovýmá*, Praha 1997.
- BÍLEK, Jiří, *Hádanky naší minulosti 8. Moudrý císař s pověstí hlupáka*, Praha 2008.
- BILIÁNOVÁ, Popelka, *Rudolf II. a rabín Löw [zvukový záznam]: Pověsti, mýty a legendy o Praze. 2.*
- BOČEK, Jaroslav, *Čas korunního prince*, Praha 2016.
- BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha, 2008.*
- ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1526-1583. První Habsburkové na českém trůně I.* Praha 2008.
- ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1584-1620. První Habsburkové na českém trůně II.* Praha 2009.
- FUSENIG, Thomas (ed.), *Hans von Aachen (1552–1615). Malíř evropských dějin*, 2010.
- CHENEY, de Girolami Liana, *Arcimboldo*, 2013.
- CHMELÁŘOVÁ, Veronika, *Od Venuše po atomy*, Brno 2022.
- JUNEK, Václav, *Rudolf II., císař, jehož čas uplynul*, Havlíčkův Brod 2008.
- KRATOCHVÍL, V. MILOŠ, *Čas hvězd a mandragor*, Praha 1972.
- KRIEGESKORTE, Werner, *Arcimboldo*, 2003.
- LIŠKA, Vladimír, *Panovníci českých zemí ve faktech, mýtech a otázkách 1*, Praha 2008.
- LIŠKA, Vladimír, *Panovníci českých zemí ve faktech, mýtech a otázkách 2*, Praha 2008.
- MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II. Alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze*, Praha 2008.
- MARTÍNEK, Jiří, *Tajemství Rudolfínské Prahy*, 2017.
- PITRO, Martin, *Pyskatí Habsburkové*, Praha 2006.
- PREISS, Pavel, *Giuseppe Arcimboldo*, Praha 1967.
- PREISS, Pavel, *Italští umělci v Praze. Renesance manýrismus baroko*, Praha 1986.
- SEMOTANOVÁ, Eva, *Dějiny tak trochu jinak. Doba císaře Rudolfa II.*, Praha 2006.
- ŠTORKÁN, Karel, *Pět žen Rudolfa II.*, Praha 2011.
- VÁLKOVÁ, Veronika, *Dobrodružné výpravy do minulosti, Rudolf II. Spiknutí na císařském dvoře*, Praha 2012.

VENCOVSKÝ, Eugen, *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*, Praha 1993.
VURM, Bohumil, *Rudolf II. a jeho Praha. Záhady a zajímavosti rudolfínské Prahy. Praha v letech 1550-1650*, Ostrava 1997.
WHITTON, Hana, *Císařova hvězda*, Praha 2012.

2. Deskové hry:

Putování Rudolfínskou Prahou a Rudolf II. – s hvězdáři a alchymisty renesancí, 2017, Dino Toys.

Putování Rudolfínskou Prahou IN: MARTÍNEK Jiří, *Tajemství rudolfínské Prahy*, 2017.

3. Filmová zpracování:

Golem, 1936, Duvivier Julien.

Císařův pekař – Pekařův císař, 1951, Frič Martin.

Habsburkové, 2020, Česká televize.

Dějiny udatného českého národa, 2010-2012, Koutský Pavel.

4. Počítačové hry:

Civilisation VI, 2016, Firaxis Games – Aspyr

[https://civilization.fandom.com/wiki/Prague_\(Civ6\)](https://civilization.fandom.com/wiki/Prague_(Civ6))

Assassin 's Creed 4, 2013, Ubisoft.C

https://assassinscreed.fandom.com/wiki/Rudolf_II,_Holy_Roman_Emperor

5. Únikové hry:

Ztracený poklad Rudolfa II. – Brandýs nad Labem:

[https://www.hrajunikovku.cz/detail/1636?gclid=EAIaIQobChMIYu75IuL_wIVF893C](https://www.hrajunikovku.cz/detail/1636?gclid=EAIaIQobChMIYu75IuL_wIVF893Ch3ONwOxEAAAYASAAEgIJB_D_BwE)

[h3ONwOxEAAAYASAAEgIJB_D_BwE](https://www.hrajunikovku.cz/detail/1636?gclid=EAIaIQobChMIYu75IuL_wIVF893Ch3ONwOxEAAAYASAAEgIJB_D_BwE)

Alchymistovo tajemství – Krumlov Escape Game:

<https://mystero.cz/unikova-hra/alchymistovo-tajemstvi>

Literatura

- BAILEY, Gregor a kol., *Mytologie, mýty, pověsti a legendy*, Praha 2006.
- BAUER, Jan, *Čas zlatodějů a hvězdoporců: osobnosti doby Rudolfa II.*, 2022.
- BUKOVINSKÁ, Beket – KONEČNÝ, Lubomír – SLAVÍČEK, Lubomír (edd.), *Libellus Amicorum*, Praha 2013.
- BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav (ed.), *Habsburské 1526-1740, Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017.
- BYDŽOVSKÝ Z Florentina Marek, *Svět za tři českých králů: Ferdinand, Maxmilián, Rudolf II. Výběr z kronikářských zápisů o letech 1526-1596*, Praha 1987.
- DEBICKI, Jacek – FAVRE, Jean Francois a kol., *Dějiny umění. Malířství. Sochařství. Architektura*, Praha 1998.
- DEMMERLE, Eva, *Habsburkové. Dějiny jedné dynastie*, Praha 2012.
- EVANS, R.J.W., *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997.
- FUČÍKOVÁ, Eliška, *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha 1997.
- FUČÍKOVÁ, Eliška, *Rudolf II.: umění pro císaře = Rudolf II.: art for the Emperor*, Hradec Králové 2021.
- FUČÍKOVÁ, Eliška, *Rudolfínští mistři. The masters of Rudolf II's era*, 2014.
- HERMANN, Brigitte, *Habsburkové – životopisná encyklopedie*, Praha 1996.
- JANÁČEK, Josef, *Pád Rudolfa II.*, Praha 2003.
- JANÁČEK, Josef, *Rudolf II a jeho doba*, Praha 1987.
- JUNEK, Václav, *Pasovský případ císaře Rudolfa II.: tři knihy volných reminiscencí jedné skoro zapomenuté malé války odkudsi zprostředka českých dějin*, Brno 2011.
- JUST, Jiří, *Dny, které tvořily české dějiny. 9.7.1609 Rudolfův majestát*, Praha 2009.
- NEŠKULDA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*, Praha 2004.
- PIJOAN, José, *Dějiny umění. Díl 6*, Praha 1980.
- PURŠ, Ivo, *Alchymie a Rudolf II.: hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011.
- ŘÍMAN, Josef – ŠTĚPÁNEK, Miroslav a kol., *Malá československá encyklopedie, Díl VI.*, Praha 1987.

- TÖTSCHINGER, Gerhard, *Habsburkové a jejich profese*, Praha 2013.
- VANĚK, Jiří, *Dějiny umění ve výtvarné kultuře západní tradice*, Praha 2015.
- VOCELKA, Karl – MERTOŮVÁ, Lenka, *Habsburkové, dějiny jednoho evropského rodu*, Praha 1996.
- VOJVODÍK, Josef, *Povrch, skrytost, ambivalence. Manýrismus, baroko a (česká) avantgarda*, Praha 2008.
- VOREL, Petr, *Velké dějiny země Koruny české VII.: 1526-1618*, Praha 2005.
- ZLATOHLÁVKOVÁ, Eliška, *Ikonografie Rudolfa II.*, Dizertační práce, Praha 2014.